ТӨӨГҮЛҮГ УЛУГ ДОКУМЕНТИЛЕР

Магаданчыг маадырлыг чорук — ЧОННУҢ УЛУГ ЧОРГААРАЛЫ

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1961 ч. АВГУСТ 9 СРЕДА № 187 (4977).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Партия кежигүнүнге кандидат эш Г. С. Титовту СЭКП кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында

СЭКП Төп Комитединиң 1961 чылдың август 7-де

ДОКТААЛЫ

Эш Герман Степанович Титов 1935 чылда төрүттүнген, орус националдыг, партия кежигүнүнүң кандидадынга 1961 чылдың апрельде кирген.

Октаргай делгемин шиңгээдип алыр талазыбиле чижеглээр чүве чок эрес-маадырлыг чорукту эш Г. С. Титов кылган. «Восток-2» деп, октаргай кораблинге ол 1961 чылдың августуң 6—7-де ужудуушкуннуң 25 шактарының дургузунда Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың даалгазын чайынналчак кылдыр күүседип, 700 муң ажыг километрни ужудуп эртип, черни долгандыр 17-ден ажыг долганыышкынны кылган.

Эш Г. С. Титов бодунуң эрес-маадыр чоруубиле бистиң социалистиг Төрээн чуртувусту бүгү делегейге алдаржыткан болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү болурунга бодунуң төлептиин көргүскен.

СЭКП ТК-ның доктаадыры болза;

Эш Герман Степанович Титовту Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнүнге хүлээп алыр.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

«...Чаа улуг тиилелге-биле — «Восток—2» корабль-спутниктиң октаргай ужудуушкунунуң чедишшкинниг доозулганы-биле холбаштыр бүгү совет кижилерге чүректиң ханызындан байыр чедирерин хамыктың мурнунда чөпшээреп көрүңер.

Майор Герман Степанович Титов корабль-спутникке 25 шак ажыг үргүлчүлээн деңнээр чүвези чок октаргай ужудуушкунун кылган. Көрдүнген программаны бүрүнү-биле күүсеткеш, Совет Эвилелинге ээп кээр дээн районунга космонавт кээп хонупкан. Ол ужудуушкун бодун боду чугаалап турар. Ол ужудуушкуннуң ачызында планеталар аразынга аян-чоруктарны боттандырарының оруунга база бир улуг базымны кижи төрелгетен кылган.

Совет эртемниң болгаш техниканың октаргайны шиңгээдип алыр талазы-биле шылгарангай тиилелгезинге чер-бөмбүрзээниң бүгү улустары өөрүшкүлүг байырны чедирип турар».

(Радио болгаш телевидение дамчыштыр Н. С. Хрущевтуң 1961 чылдың август 7-де чугаазындан).

«Восток—2» деп космиктиг корабльдиң ужудукчузу, космонавт-ужудукчу майор Герман Степанович Титов.

Фото В. Татуриннии.

1961 чылдың август 7-де космонавт Г. С. Титов-биле

Н. С. ХРУЩЕВТУҢ телефонга беседазы

Август 7-де 11 шак 30 минута турда, Аргентинаның элчини дээрги Сесар Х. Баррос Уртадону хүлээп ап турган үезинде, космонавт Герман Степанович Титов октаргайга болгаш ужудуушкунуң чедишшкиннинг доозулган дугайын боду телефонбиле дыңнадырын күзеп турар дээрзин Н. С. Хрущевка дыңнаткан.

— Кончуг-ла өөрүнчүг-дүр — деп Никита Сергеевич чугаалаан, Аргентинаның элчиниче көрүнгеш, космонавт-биле бистиң беседаластың херечизи бооп болур силер деп немеп чугаалаан.

Телефонуң даңзазын туткаш, Никита Сергеевичиниң чугаалааны;

— Силерни дыңнап тур мен, Герман Степанович. Экии! Чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен.

Г. С. ТИТОВ. Эш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары! Партияның болгаш чазактың онзалгазының күүсеттингенин илеткеп тур мен. Корабльдиң бүгү системалары болгаш дерилгези тергиин эки ажылдап чораан. Айыткан районга хонган. Эштерим эки хүлээп алды, бодумнуң байдалым кончуг эки-дир.

Н. С. ХРУЩЕВ. Кайгамчык-ладыр! Силериниң үнүңер мырыңай-ла чаа болган куданың доюндан келген ышкаш кылдыр дыңналып тур.

Г. С. ТИТОВ. Силер эки чугааладыңар, Никита Сергеевич. Куда болбаан дээрден башка оюн-хөглөөшкин болган чүве. (Ийилээ каттырышканнар).

Н. С. ХРУЩЕВ. Куда болбаан дээрден башка оюн-хөглөөшкин болган дээни-ле шын-дыр. Аныяк өг-бүле тудукчуларының куда-дою — ол дээрге өң аас-кежиктиг үе-дир. А Силериниң кылган чүүлүңер — ол дээрге бүгү кижи төрелгетенге аас-кежиктиг үе-дир.

Г. С. ТИТОВ. Четтирдим, Никита Сергеевич!

Н. С. ХРУЩЕВ. Силер октаргайга чижеглээр чүве чок чоруушкунну кылган-дыр силер. Чер бөмбүрзээн каш катап долгандыңар?

Г. С. ТИТОВ. Он чеди чартык катап, Никита Сергеевич.

Н. С. ХРУЩЕВ. Каш шактын дургузунда?

Г. С. ТИТОВ. 25 шак болгаш каш минута дургузунда.

Н. С. ХРУЩЕВ. 25 шак болгаш каш минута дургузунда! Ол дээрге— мырыңай эрес-маадырлыг чорук болур-дур. Силер кижи төрелгетенниң күзелин боттандырганыңар ол-дыр. Кижиниң октаргайже ужудуушкуннарының дугайында күзелди чоокка чедир-ле боттанмас күзел деп санап турган болгай. Силер, совет кижи, коммунист мону кылганынарга чоргаарланып турар бис. Силер ам партия кежигүнүнге кандидат эвес силер. Силериниң кандидат стажыңар эрткен деп санап көрүңер. Чүге дээрге октаргайга Силериниң чоруп турганынарның минута бүрүзүн чылдарга киириштир санап болур. Силер партияның кежигүнүнге бодуңарның кандидат стажыңарны эрткен болгаш Силер— өзулуг коммунист деп чүвени көргүстүңер, Ленинниң түгүн бедик тудуп шыдаар-дыр силер!

Г. С. ТИТОВ. Улуу-биле четтирдим, Никита Сергеевич. Партияның идегелин шынзыдып бадыткаарын кызар мен, партия кежигүнүнүң бедик хүлээлгелерин, оларны бөгүн күүсеткеним ышкаш, моон соңгаардаа күүседирин айыткап тур мен.

Н. С. ХРУЩЕВ. Кончуг эки-дир. Силерге, ыңдыг эрес-маадырлыг совет кижи кылдыр Силерни кижизиткени дээш Силериниң төрелдерицерге—ачаңарга болгаш аваңарга байыр чедирип тур мен.

Г. С. ТИТОВ. Силерге өөрүп четтирдим, Никита Сергеевич!

Н. С. ХРУЩЕВ. Бис Москвага боттарывыс ужуражы берген үевисте Силерге болгаш Силернин төрелдеринерге база катап байыр чедирип, өөрүп четтириишкинни илергейлээр бис. Бис Силерни Москвага бүгү улус-биле, бүгү чурт-биле кады төлептиг уткуп алыр бис.

Г. С. ТИТОВ. Силерге чүректиң ханызындан өөрүп четтирдим, Никита Сергеевич, партияга болгаш чазакка өөрүп четтирдим.

Н. С. ХРУЩЕВ. А Силернин кадайыңар кайы хире тур, Силернин ужудуушкунуңарның дугайын ол билген бе? Чангыс аай деп санап болур айтырыгны Силерге салып тур мен, чүге дээрге, мен ыңдыг айтырыгны баштайгы космонавт Юрий Гагаринге салып турган болгай мен.

Г. С. ТИТОВ. Ийе, билген.

Н. С. ХРУЩЕВ. А ук ужудуушкунну ол чүүлдүгүнүнгеен бе?

Г. С. ТИТОВ. Баштай шоолуг-ла деткивейн турган, а ооң соонда чүүлдүгүнүнгеен.

Н. С. ХРУЩЕВ. Ол чер-ле билдингир-дир. Ооң ашаа эрес-маадырлыг чорукту кылырын ол күзеп турган. Бо эрес-маадырлыг чорук ашаандан ооң чарлып болуру хире ыңдыг эрес-маадырлыг чорук болган-дыр, ооң ужурунда аңаа чайгылыышкын турып болур ышкаш-тыр. Ол дээрге кижиниң чайгылыышкыннары-дыр, ынчангаш олар бүгү кижилерге билдингир.

Г. С. ТИТОВ. Чогум-на харын Тамара-биле бистиң чугаавыс ыңдыг болган чүве, Никита Сергеевич.

Н. С. ХРУЩЕВ. Ужуушкунга кандыг байдалдыг чораныларны ам Силерден айтырарын күзеп тур мен.

Г. С. ТИТОВ. Байдалым дыка-ла эки чораан, Никита Сергеевич. Черге хонган соонда суг иштим, байдалым кайгамчык-ла эки-дир.

Н. С. ХРУЩЕВ. Ужуушкун үезинде биче-даа бол удуп четтиктиңер бе?

Г. С. ТИТОВ. Дүнекинин 2 шакта оттур ужурлуг турган мен, а 2 шак 35 минута турда оттуп келген мен.

Н. С. ХРУЩЕВ. Ол эки-дир. Силернин организминер кадык-тыр, бир эвес күжээшкиннинг ажылдапкан соонда эки дыштаныр болгаш бодунарның хүлээлгелерицерни оондаа ыңай күүседип өгелээри хереги апарганда оттуп келиринче бодунарны аймаа-ла ужуражыр болгаш турган-дыр силер! Ыңдыг-дыр, Герман Степанович, Силерни Москвага манап тур бис.

Г. С. ТИТОВ. Силерге өөрүп четтирдим, Никита Сергеевич.

Н. С. ХРУЩЕВ. Ам дээрезинде телефон-биле Силерни ошкап, кужактап тур мен. А кажан Аэродромга Силерни уткуп алгаш, бистиң Төрээн чуртувустуң эң эргим болгаш ынак оглу кылдыр Силерни ада өзу-биле кужактаар мен.

Г. С. ТИТОВ. Четтирдим, Никита Сергеевич. Улуу-биле четтирдим!

Н. С. ХРУЩЕВ. Силерге чедишшкиннерни күзеп тур мен, дыштанып көрүңер, дыштаныр алдарлыг болган силер.

Г. С. ТИТОВ. Ам дыштаныры-биле чоруштайн, Никита Сергеевич!

Н. С. ХРУЩЕВ. Бүгү чүве эки-ле болзун! Кадыкшылды күзеп тур мен. Москвага Силериниң ээп келириңерни манап тур бис. Байырлыг.

Г. С. ТИТОВ. Бүгү сагыш сеткилимниң ханызындан Силерге өөрүп четтирдим, Никита Сергеевич. Байырлыг!

Иштинде кижилиг ийнги корабль-спутникти октаргай делгеминче салып үндүрген дугайында СЭТА-ның дыңнадыы бистиң чуртувустуң бүгү-ле булуңнарынга дорааан тарай берген. Ол дээрге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың мерген политиказының база бир улуг тиилелгези-дир, совет эртемниң болгаш техниканың база бир чайынналчак чедишкини-дир.

Чурукта: Космонавт-ужудукчу, майор Герман Степанович Титовтуң Черже менди чаагай ээп келгениниң дугайында өөрүнчүг медээни «Тыва тудуг» трезиниң дашчызы Оюн Кувискаалчының өг-бүлези радиодан дыңнап олурары.

Фото В. Лутковтуу.

ВЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

ЧАДААНА. (Телефон-биле). СЭКП-ниң чаа Программазын танышкан хуралдар, беседалар Чөөн-Хемчик районда улам калбарган. «Сүт-Хөл» совхозтуң төвүнге болган хуралга комбайнер Комбуй-оол сөс алгаш:

— Коммунистиг партияның чаа Программазын бүгү совет кижилер-биле бир дөмей деткип, коммунизм тургузуушкунунуң программазын бадылаар СЭКП-ниң XXII съездизинге белек кылдыр 500 га черни тавычылай кестирерин хүлээндим—деп чугаалаан. Совхозтуң механизаторлары бүгү тараның 90 хуузун тавычалай кестирип, ажаарын болгаш күрүнеге 1000 тоннаның орнунга, 1500 тонна тараны дужаарын хүлээнгеннер.

Районнуң бүдүрүлге комбинадынга болган хөй кижилиг хуралга 11 кижи санал берип чүве чугаалаан. Комбинаттың чазанылга цеги (начальниги эш Бакун), ыяш белеткээр участогу (начальниги эш Зыков) он айларның бүдүрүлге планын 115 хуу күүседирин хүлээнген.

Программаны таныжары үргүлчүлеп турар.

ӨНДҮР ЧААГАЙЫН

Совет Эвилелиниң хамаатызы Герман Степанович Титовтуң ужудуп чорааны «Восток-2» деп спутник-корабль октаргайже кылыйтып үнгеш, ужудуушкунун чедишшкиннинг үргүлчүлээш дооскан дугайын дыңнааш, бистиң өг-бүлевис кайгамчык өөрүп, байырладывыс. Бис 6 уругларлыг бис. Оларның элээдилери ураалап, адыш часкап, өөрүп шурагылап турганнар, а бичелери улуглларын ара-соора өттүнген турганнар. Төрээн чуртувустуң чайынналчак тиилелгезин дыңнааш, аңаа өөрүп, байырлаан аас-кежиктиг чаштарны, улуг улустарны көргеш, Коммунистиг партияга, Совет чазакка, эрес-дидим маадырлыг совет улуска чоргаарланган сеткилин илередир сөс тывары кижээ берге-дир.

База катап тиилелге—кижи төрелгетенниң төөгүзүнде шылгарангай тиилелге! Ол ам-даа дарый-дарый соксаал чок уламчылаар тиилелге. Бистиң чуртувустуң тайбың политиказының илерээшкини. Чырыткылыг келир үениң бадыткалы, шапкынчызы. Мыңдыг бодалдар угаан-сагышты хайныктырып, өөрүшкүнү куттулдуруп келир-дир.

СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган өндүр-чаагай бо тиилелге совет кижи бүрүзүн сорук киирип, улам-на хөйнү, улам-на экини кылза, будурзе деп күзелге чедирип келир. Бо өөрүнчүг медээни дыңнааш, мен база-ла мээң даргалап турар колхозумнуң ажыл-агыйын эргилдир бодап, ылангыя СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур алган хүлээлгелерни чедишкиннинг күүседип, съездиге куш-ажылчы белектерлиг ужуражырын хандырар ужурлуумну база дагын ханызы-биле бодадым.

Деңнээр чүве чок маадырлыг чорукту кылып, космоска үргүлчүледдиг ужудуушкунну кылган эргим Герман Степанович Титовка сеткилим ханызындан байыр чедирип тур мен!

А. ШААЛЫ,
Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң даргазы.

Төрээн чуртувусту алдаржыткан

Төөгүге алдаржып кирер бо 1961 чылдың август айның хүннеринде бүгү делегейниң улустарының кичээнгейи Совет Эвилелиниче угланган. Коммунизмниң улуг документизи—СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде тодараттынган коммунизмни тургузарының эц-не дидим планнарын бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен магадап көрүп турар.

Эртемни улам ыңай хөгжүдеринче партия моон соңгаар-даа онза сагыш салыр, космосче кижиниң чеде бээриниң аргазын берген совет кылымал спутниктер болгаш космиктиктиг ракеталар бойдустуң чаа-чаа болуушкуннарын болгаш хоойлуларын ажыдарынга аажок улуг аргаларны берген деп Программаның төлевилелинде айтып турар.

Программаның ол чүүлүнүң тодаргай бадыткалы кылдыр августуң 6-да, чижеглээр чүве чок маадырлыг ужудуушкунун СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган Совет Эвилелиниң хамаатызы Герман Степанович Титовтуң башкарып чорууру «Восток-2» деп совет космиктиг корабль космосче кылыйтып үнген деп медээ бүгү делегейге чанныг дег дүрген тарай хона берген. Төрээн чуртунуң болгаш Коммунистиг партияның шынчы оглу Г. С. Титовтуң ужудуушкунун бүгү совет улус улуг чоргаарал болгаш магадаашкын-биле хайгаарап турган.

Тываның эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, бистиң чуртувустуң чайынналчак тиилелгезинге өөрүп, чоргаарланмышаан, төрээн партиявыстың төөгүлүг XXII съездизинге чогаадыкчы ажылывыска чаа-чаа чедишкиннерлиг ужуражып, коммунистиг тургузуушкунга боттарывыстың салыышкынывысты шыдаар-ла шаавыс-биле киирер бис.

Черни дескиндир бодунуң ужудуушкунун маадырлыы-биле боттандырган космонавт Г. С. Титовка чүректиң ханызындан байыр чедирбишаан, бистиң Төрээн чуртувусту алдаржыдар болгаш бодунуң XXII съездизинче бүгү совет улус-биле кады бар чоруур төрээн Коммунистиг партиявыска эң үнелиг белек болур маадырлыг ужудуушкунун чедишкиннинг доозуп, Черге менди-чаагай кээп хонуп алганынга байырлап тур бис.

Н. СЕРДОБОВ,
Тываның Дыл литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң директору.

МАГАДАП ТУР

Делегейде совет эртем
Депшилгениң бедиин ныдды.
Тоол ышкаш улуг медээ
Доозавысты магадатты.

Шораан булут бараадашпас
Шолбан сыдыс аразында
Айлын черни хүннеш уштуң,
Алдар-аттыг майор Титов!

Хөй-ле чылды чурттап эрткен
Көдүрбээни, көрбээни чок,
Чеден харлыг ирейлер-даа
Сенче көргеш, магадап тур.

Коммунизм тудуушкунун
Холу-биле кылып турар
Чажыт өөрүн, үен-черген
Сагыш салып магадап тур.

Айже, Марсче, Венераже
Аная шуут-ла ужар апаар.
Амгы шагда уруг-дарыг
Аный сени магадап тур.

Бо дег чаагай болуушкунну
Бодаратган Партияга
Сокнан чүрээм, өөрээн сеткил
Чоргаарланып магадап тур.

Делегейге совет кижи
Депшилгениң оруун салган—
Ооң чаагай чедишкинин
Оран-чурттар магадап тур.

А. ДАРЖАА.

Дидимнерниң дидими

Бистиң үевистиң өндүр улуг ийи документилери — СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш чаа Уставының төлевилелдери бүгү кижи төрелгетенниң кичээнгейиниң төвүнде турар.

Совет чоннуң алдарлыг оглу, космонавт-ужудукчу Герман Титовтуң ужу-кыдыы көзүлбес октаргай делгемнериге чоргаар кинскидип чоруп турганы база-ла Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың мерген политиказының тиилелгезидир. «Кижи төрелгетен чер бөмбүрзээниң кырынга кеззэ-мөнгези-биле артпас, а баштай агаар каъдының ыңдынче хайгыылчыларын чорудуп өгелээр, ооң сөөлүнде Хүн системазының планеталарынче, сыдыстарже дидим шураашкынларны өгелээр» деп, улуг орус эртемден К. Э. Циолковскийниң чугаазы бистиң бо хүннеривисте бүрүн боттанып турар.

Төөлчүргүү чугаа херек кырында боттанып турар бистиң бо эпохавыста чурттаары магалыг-ла-дыр. Дидимнериң дидими, маадырларның маадыры майор Герман Титовка сеткилимниң ханызындан байыр чедирип тур мен.

Т. АНЧЫМАА,
даг инженери.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущев августуң 7-де радиога болгаш телевидениеге чүве чугаалаан. Эш Г. С. Титовтуң октаргайга үр үеде ужутнаш менди чаагай ээп келгени-биле холбаштыр совет улустуң төөгүлүг тиилелгезин бодунуң чугаазының эгезинге демдеглээш, делегейде амгы үеде эң чидиг айтырыг болуп турар Германия-биле тайбың керээзин чарарынга белеткел болгаш берлин айтырыының дугайында Совет чазактың политиказын болгаш туружун ол кончуг тодаргай чугаалаан.

Н. С. Хрущевтуң бо чугаазын бүгү совет улус, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен улуг сонуургал-биле дыңнаан болгаш чүректиң ханызындан изии-биле деткип турар.

Н. С. Хрущевтуң бо чугаазы солуннуң дараазында номеринге парлаттынар.

Күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелин Тожу районнуң бүгү коммунистери болгаш ажылчы чоннары кайгамчык улуг чоргаарал болгаш өөрүшкү-биле утказаннар. Районнуң коммунистери база ажылчы чоннары Программаның төлевилели-биле таныжып эгелээн болгаш СЭКП-нин XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш улам сорук киришкинниг ажылдап турарлар. Чылдың баштайгы чартыында район күрүнеге эзт садар хүлээлгезин 121 хуу, сүттү—120 хуу, дүктү—143,3 хуу күүсеткен болгаш чылдың ийиги чартыында социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш чарыш улам калбарган болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедири-биле чергелештир, мал бажын өстүрер планын районнуң ажылчы чоннары багай эвес күүседип турар. Бода малдың баш санын өстүрер план 106 хуу, ивилериң—103 хуу, шээр малдың—100,9 хуу күүсеттинген.

Төрээн партиязының съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни «Совет Тыва» колхозтуң Талым сүт-бараан фермазының коллективи чедип алган. Баштайгы чартык чылда сүт саалдазының талазы-биле хүлээлгезин ферманың ажылдакчылары 102,5 хуу, күрүнеге сүт садар хүлээлгезин 110,2 хуу күүсеткен болгаш июльда сүт саалдазын улам көвүдеткен. Ферманың эң аныяк саанчызы Кол Мария алды ай дургузунда бир инектен-не 831 кг сүттү сагган, ол ышкаш Кол Раиса—822 кг, Кол Баянчик—812 кг, оол саанчы Кол Чаштынмай—734 кг сүттү саап, дээре көргүзүглерни чедип алганнар.

СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр, партия Төп Комитединиң январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда районнуң коммунистери туржып турар. «Май 1» колхозтуң саанчызы коммунист Кол Дамдылаа чартык чылда инек бүрүзүнден 705 кг сүттү саап, бодунуң мурнакчы үлегерин кады ажылдап турар эш-өөрүнге көргүзүп, социалистиг чарышты саанчылар ортузунга калбартып турар. Оон кады ажылдап турар эштери: саанчы Кол Өпейжик алды ай дургузунда бир инектен-не 732 кг сүттү сагган, бызаа ажаакчызы Ак Шукулай 30 бызааларны бүрүн өстүрген, бызаа бүрүзүнүң хонукта немелде деңзизи 550—600 грамм болуп турар, малчын Бараан Балдан 64 ивинин 64 анайын доруктурган.

Хой ажылын сайзырадыр, хураганнарны бүрүн доруктурар талазыбиле Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Ооржак Лопсаңчап, Үрүле Кандан, Чөөн-Хемчик районнуң мурнакчы хойжузу Сат Сагбалдай оларның дүржулгазын ажыглавышаан, «Совет Тыва» колхозтуң хойжузу Кол Шимит бо чылын 100 хойга онааштыр 106 хураганны ап, хой бүрүзүнден-не 2,4 кг дүктү кыргаан. «Май 1» колхозтуң мурнакчы хойжузу Чымба Дамчат 343 хойнуң бирээзинден-не 2,4 кг дүктү алган болгаш шээр малдың чайгы семиртилгезин үлегерлиг организастап турар.

Аңныыр ажылы Тожу районнуң улус ажыл-агыйында чугула черни өлеп турар. «Чымчак алдыны» Төрээн чуртка хөйну тып бээр талазы-биле районнуң колхозтары болгаш тус-тус анчылары дээре көргүзүглерни чедип албышаан, СОРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезинге чыл бүрүде киржип турарлар. «Совет Тыва» болгаш «Май 1» колхозтар аңныыр ажылын үлегерлиг чорударының, оортан хөй орулганы алырының мурнакчы дүржулгазын көргүзүп турар. Ындыг болза-даа, өлүк тывыжының планын районнуң балыкчылары эрткен чылын 167 хуу күүсеткеннер, а СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың түннелинде балыкчылар чартык чылда балык тудар планын 248 хуу күүседирин чедип алганнар.

Бистиң район ам-даа тараалаң эвес-даа болза, часкы тарылга эрткен чылдаазынга бодаарга алаан калбарган. Мал ажылын сайзырадырынга, оон продуктулуун бедидерингe чер ажылының шиитпирлиг ужурдузазының дугайында СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң айтыышкынынга дүүштүр районнуң ажыл-ишчилери бо чылдың часкы тарылгазының планын кыска хуусаада бедик агротехниктиг деннелге 122 хуу күүсеткеннер, оон иштинде мал чеминге хереглээр культураларның планы 125,1 хуу күүсеттинген. Социалистиг хүлээлге өзугаар районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын 470 тонна картофельди, 60 тонна ногаа аймаан бүдүрүп алыр, 6200 тонна сигенни, 4600 тонна силосту белеткээр сорулгалыг.

Колхозчуларның, ажылчыннарның аразында амгы үеде социалистиг чарышты партия организациялары калбартып, малга быжыг чемсуурну тургузар дээш масса-политиктиг база организакчы ажылды күштелдирип турар. Социалистиг хүлээлгелерниң чедишкинниг күүсеттинери хамыктың мурнунда кижилер ортузунга полит-массалыг база организакчы ажылдан кол хамааржырын барымдаалаан, СЭКП райкому болгаш партия эге организациялары мал чеминиң белеткелинин үезинде чорудар массалыг болгаш организакчы хемчегленнің тодаргай планнарын баш бурунгаар чогаадып, ол планнарны өзугаар сиген шөлдеринге, мал фермаларынга ажылды эдээн экижиткен. СЭКП-ниң Программазының төлевилелин чугаалажып көөр, өөренир хемчегленни чер-черде организастап турар.

Социалистиг хүлээлгелерни күүседир талазы-биле колхоз, ферма, бригада, саанчы, кадарчы, хойжу бүрүзү он хонукта, айда, кварталда, чылда күүседир тодаргай онаалгаларлыг. Оларның канчаар күүсеттинин турарының дугайын хынап, бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажып, мурнакчыларның дүржулгазын нептередип, чарыштың түннелдерин доктаамал үндүрүп турар. Колхозтарда партия организацияларының инициативазын өзугаар саанчыларны мурнакчы ажыл-агыйларга дүржулга солчур кылдыр чорудуп, ында байдал-биле таныштырып турар апарган. Районнуң саанчыларының чөвүлел хуралын, сүт саалдазын көвүдедир талазы-биле экономиктиг конференцияны партия райкому организастап эрттирген. Бо чылын районнуң колхозтарындан 4 кижи Каа-Хем районнуң мурнакчы ажыл-агыйларына баргаш, оларның дүржулгазын таныжып алгаш боттарының колхозтарынга кээп нептередип, беседаларны чорудуп турарлар.

Эзт бүдүрерин көвүдедир болгаш ону күрүнеге садар хүлээлгени күүседир дээш чайгы семиртилгеде 150 баш бода малды, 1400 хойну, 1116 ивилерни амгы үеде колхозтар тургускан, а мал семиртилгезинде колхозчуларның ортузунга нөмчулгаларны, беседаларны, социалистиг чарышты партия организациялары күштелдирип турар. Партия эге организациялары хана солуннарны, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларын ай санында, а «Шортан» деп агитхуудустарны он хонук бүрүзүнде үндүрүп турар. Ол ышкаш СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация киллизи социалистиг чарыштың бюллетенин он хонук санындала үндүрүп, мурнакчыларның дүржулгазын аңаа багай эвес чырыдып келген.

Мал чеминиң белеткелинин амгы хайныышкынныг үезинде «Совет Тыва» колхозта партия организациязы (секретары эш Дастай-оол) сигенчилер ортузунга масса-политиктиг база организакчы ажылды тодаргай план өзугаар бедик деннелге тургускан. Бригадаларга, фермаларга агитаторларны быжыглаан, агитхуудустарны үндүрер ажылга активчилерни томуйлаан, солуннарны, журналдарны ажыл-ишчилерге чогуур үезинде чедирип бээрин эки организастаан, бот-тывыгыр уран чүүл бөлгүмүнүң ажылын экижиткен. Мал чеминиң белеткелинге тиилекчи болган бригадага, фермага шилчиир Кызыл тукту он хонук бүрүзүнүң түннелдерин өзугаар тыпсып, тус-тус мурнакчыларга акша шаңналын берип турар. Партия организациязының болгаш артель баштаар чериниң чорудуп турар бо бүгү хемчегленни сиген, силос белеткелинге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерингe, күш-ажылдың сагылгачурумун быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Мал ажылында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бисте ам-даа чавыс, продукцияның бот-үнези чиигевейн турар. Оон кол-ла чылдагааны чүдел дизе, мал ажылын механизастаарынче чогуур кичээнгейни СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң, колхозтар баштаар черлериниң, партия эге организацияларының угландырбайн келгенинде. Чүгле мал ажылын эвес, харын колхоз бүдүрүлгезиниң өскеда адырларын механизастаар дугайында айтырыгны чоокку үеде бүрүн шиитпирлээри негеттинип турар. Төрээн партиязының съездизинге төлептиг ужуражыр дээш боттарынга алган тодаргай хүдээлгелерин Тожу районнуң көммунистери, ажылчы чоннары эрестиг күүседип шыдаарлар.

Н. ТЕМБРЕК,
СЭКП райкомунуң секретары.

Кызыл бөгүн. Фото **В. Лутковтуу.**

СИГЕН, ТАРАА ШӨЛДЕРИНДЕ

Ажаап алыышкынга белеткелдер

«Межегей» совхоз дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелди организастыг чорудуп турар. Совхозта ам-31 комбайннар септеттинген. Ол ышкаш силос комбайннарының, лафеттиг жаткаларның, автомашиналарның, тараа складтарының, шаңнарның септелгези эки чоруп турар.

Септелгеде механизаторлардан Сергей Ашмарин, Владимир Тимков, Иван Долматов болгаш өскелер-даа бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, мурнакчыларның одуруунда чоруп турар.

В. ШОЙЛАА.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артели чаа дүжүттүң тарааларын өй-шаанда, чидириг чокка ажаап алыр дээш чамдык белеткелдерни кылган. Тараа комбайннарының септелгези доозулган.

Ындыг болза-даа ажаап алыышкынга хереглээр көдээ ажыл-агыйның өске машиналарын кошкак белеткеп турар. Лафеттиг үш жатка, дөрт тараа чүдүрүкчүзү, тараа арыглаар «ОВ-10», «ОС-3» деп дөрт машина, тараа кургадыр бир «Кузбасс» амга чедир септеттинмээн. Ол ышкаш тараа сөөргүр автомашиналарның хааржактары база-ла септеттинмээн ойбак хевээр. Ажаап алыышкынны чорударының ажылчын планы кылдынмаан.

Д. ДӨМҮР.

Кур чер аңдарылгазы

Танды районнуң «Тиилелге» совхозунуң бешки трактор-хову бригадазының механизаторлары келир чылдың дүжүдүнге 2420 гектар кур черни аңдарар турган, 2702 гектарны аңдарып, планын 102,2 хуу күүсеткен. Үк бригадага совхозтуң бригадалар аразынга шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Пландан ажыр 1000 гектар черни аңдарарын механизаторлар хүлээйген.

Чер аңдарылгазында механизаторлардан Д. Дивин, Ю. Иванов, О. Артаа, О. Калдар-оол, Х. Кегел, О. Сотпа олар «ДТ-54» тракторлар-биле хүнде 5,14 гектар чер аңдарар нормазын 13—14 гектар чедир күүседип турар. Трактористер курузун бо чылын чаа дооскан аныяк трактористер М. Чамый-оол, М. Монгуш-оол, О. Седен-оол олар дүржулгалыг трактористерден тудак чок ажылдап турар.

О. НАЗЫН-ООЛ.

Чүгле 30 ажыг хуу

Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң Бай-Тал участогунуң коммунистери салбырда партия организациязының чоокта чыыллган ажык хуралынга сиген кезилдезиниң болгаш дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң дугайында айтырыгларны актив-биле кады чугаалажып көрген. Совхозтуң белеткээр бүгү сигенинин 50 хуузун ол салбырның ажыл-ишчилери белеткээр хүлээлгелиг. Июльдуң төнчүзүнге чедир ол планның чүгле 30 ажыг хуузу күүсеттинген.

Бо чугула ажылды тудуг бригадазының бригадири эш Айжыоол, мал фермаларының эргелекчилери эштер Байыстан, Очур олар ам-даа эки организастап шыдавайн турарлар. Совхозтуң удуртукчулары салбырга келбейн, сигенчилерниң ажылын тодаргай удуртпайн келген. Ылангыя сигенни кезип бөлгеш, сараттаар ажылдарның доктаатты-нган расценказы чок болганындан ажылчыннарның кылган ажылдарының нарядтарын киирери саадап турар. Сиген кезер участоктарда ниитинин чемненилгези организастаттынмаан. Салбырда 800 ажыг га көк суланы кестирип турган «ДТ-20» трактор үрелген турда-ла, ол суланы кестирер дугайында шиитпирлиг хемчегни дирекция чери албаан.

Салбырның сиген, силос болгаш будук-бүрү мал чемнери белеткээр планнарын күүседирин хандырар, а ол ышкаш Туралыг, Хөл-Бажы участоктарда быжып эгелээн мун ажыг га тараалларны аңгылап ажаар база хову турлагларын, шаңнарны белеткээрин дүргедедир хемчегларни хурал айыткан.

К. ХЕРТЕК.

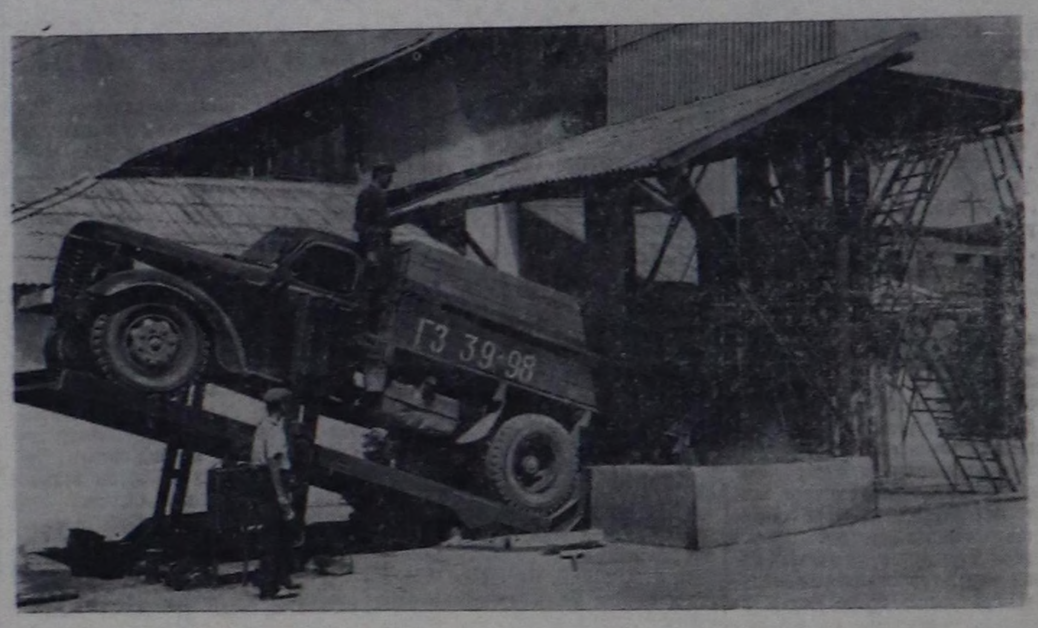

СОҢГУ-ОСЕТИН АССР. Чаа дүжүттүң тараазы республиканың элеваторларынче болгаш тараа хүлээп алыр черлериче соксаал чокка чоруп турар. Моздоктуң элеваторунуң ажылдакчылары тарааны хүлээп алырынга эки белеткеттинген. Тарааны дүжүрерин механизастаанының ачызында автомашиналан тарааны дүжүрерингe чүгле 1—2 минута негеттинип турар.

Чурукта: Моздоктуң элеваторунда.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Четпестерни чайладыры чугула

Барыын-Хемчик районнуң совхозтары болгаш «Большевик» колхоз мал чеминин белеткелинге июльдун эгезинде киргеи. Районнуң девискээринде чаагай дүжүттүг оът-сиген үнген турбуже, сиген кезилдезинин темпизи оожум чоруп турар.

«Барлык» совхозтуң төп бригадазы 1200 тонна сиген белеткээр тургаш, сөөлгү хүннерге чедир чүгле 180 тоннаны белеткээн турган. Оон ужуру чүдел дизе, тракторларның үргүлчү үрелиишкинге таваржып турарында.

Бригада төвүнде лозун, плакат чок. Сигенчилерниң ажылының түннелин көргүзер самбыра база чок, ында чаңгыс-даа лекция, беседа эрттирбээн. Бригадага совхозта партия организациязының секретары эш Чылбак-оол, ажылчын комитединиң даргазы эш Кюрю олар барбаан.

Ол бригадада ам 100 хире кижи ажылдап турар, а дүжүт ажаап алыышкыны эгелээри билек кижи саны 200 чедер. Ынчангаш аңаа тускай столовая ажыдарын райпо баштаар черге дааскан-даа болза, СЭКП райкомунуң бюрозунуң ол дугайында доктаалы амга чедир күүсеттинмээн. Моон ужурунда ажылчыннар болгаш механизаторлар бригада төвүнге хонмас, ажылдан эрте чоруп, хлеб болгаш өске-даа продуктулар садып алыры-биле совхоз төвүнче, Аксы-Барлыкче, Кызыл-Мажалыкче чоруп, эртенинде ажылче 12, 1 шак үезинде үнүп турар.

Совхозтуң Аксы-Барлык салбыры (эргелекчизи эш К. Очур), Хөнделеп салбыры (эргелекчизи эш Эмер-Сарыг) кескен сигенни белүп сараттаарын оожум чорудуп, малчыннарны сиген кезилдезинче бүрүн организастап киирбээн.

«Шекпээр» совхозта болгаш «Большевик» колхозта сиген кезилдезиниң темпизи «Барлык» совхозта байдалдан улуг-ла ылгалбайн турар. Районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш хөй-ниити организациялары мал чеминин белеткелин август 20-де доозар деп сорулга салганнар. Сиген кезилдезин ол хуусаада күүседирде совхозтарның болгаш колхозтуң сигенчилери хүннүнне 500—600 тонна сигенни белеткээр болза чүгле ынчаарда ол күүсеттинер.

Борта кол чүүл болза, партийжи организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды күштелдирери болур. Бригадалар, звенолар болгаш тус-тус кижилер аразынга социалистиг чарышты калбартып, оон түннелин доктаамал үндүрүп, мурнакчыларны мактаары чугула.

Мал чеминиң белеткелинге мурнал турар колхозка алы совхозка тыпсыр ужурдуг СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун эрткен чылын-на «Совет Тываның 5 чылы» колхозка тывыскан хевээр уттундурган. Ол тук партия организациязының ынчаардагы секретары турган эш Маңзырыкчының аптаразында бөгүнге чедир чытпышаан.

Район төвүнүн албан организация черлериниң болгаш будурулгелериниң талазындан совхозтарга болгаш колхозка шеф дузаламчызын үргүлчү көргүзер дугайында райкүүскомнуң эрткен чылгы шиитпири чедир күүсеттинмейн турары тергиин четпес.

Ынчаарга районнуң «Большевик» колхозундан ангыда совхозтары силос салырынче амга чедир шулуудан кирбээн болгаш совхозтарның удуртукчулары оон чылдагааның «кукурузаның өзүп үнерин манаар» дээр шын эвес хөөн-биле тайылбырлап турарлар. Кукуруза дугайында айтырыг районда дүвүрээзиниг байдалда. Агротехниктиг негелде өзугаар илииртээшкинни болгаш одуруглар аразының кылыышкынын чорутпайн турганындан кукуруза шөлдериниң хөй кезиин аштаар аргажок кылдыр чүзүн-баазын бок сигеннер эжелээн. Чижээ, «Шекпээр» совхозтуң дирекциязының конторазындан ырак эвесте 70 га кукурузаны сигеннер дүй алганындан ында кукуруза сывы шуут көзүлбес. Ол-ла совхозтуң Эдегейде тараан 160 га кукурузаның суттарбаанындан база үнмээн.

Тарааның бо чылгы эки үнүжү албек дүжүттү аазап турар «Барлык» совхозта 270 га арбай бышкан. Ол чорук мал чеминин белеткели-биле дүжүт ажаап алыышкынының дапкырлажырын хереченлеп турар.

СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң талазындан мал чеминин белеткелин август 20-ге чедир доозар дээш бүгү бар күштү мобилизастап турар.

Т. ТАЛГАНЧИН.

Бай-Талдың сигенчилери

«Тээли» совхозтуң Бай-Тал салбыры мал чемнериниң белеткелинче организастыг эгелеп киргеи. Салбыр 2560 тонна сигенни белеткээр планныг. Оны хову, тудуг бригадаларынга, хой, сүт-бараан фермаларынга хуваган.

Амгы үеде аът-биле сиген кезер машиналардан ангыда хөл кадыырларлыг 155 ажылчыннар сиген кезилдезин чорудуп турар. Хову бригадазының кежигүннери 72 гектар черни кестирип, оон 8 сараат сигенни белдүргеи. Машинист И. Мандыл-оол хүнде 4 га сиген кестирер нормазын ажыр күүседип турар. Хөл кадыырларлыг сигенчилерден Х. Даак, И. Дамбый болгаш өскелер-даа хүнде 0,50 га чедир шөлдүн сигенин кезип турар.

Хой фермазында 34 ажылчыннар сиген кезилдезин чедишкинниг чорудуп турар. Ындыг болза-даа тудуг бригадазы болгаш сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери сиген кезилдезинге багай белеткелдиг киргени-биле өске бригадалардан хожудаашкынныг ажылдап турар.

Х. КАРА-ООЛ.

„Бурунгаар“ колхозта

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» көдээ ажыл-агый артелинде бирги, ийиги хову бригадалары мал чемнериниң белеткелин чорудуп турар.

Ийиги бригада сиген кезилдезинче озалдап кирген болза-даа 300 гектар шөлдү кестирип, 200 гектарны бөлдүргеш, 20 ажыг сараатты тургускан. Ол бригаданы эш Малышев эки удуртуп, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап турар.

Бирги бригадада ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс деннелде. Ында сиген кезер машиналар үрелип, аңаа туруушкунга таваржып турар. Оон түннелинде бригада чүгле 70 тонна сигенни сараттаан. 200 ажыг гектар сиген бөлдүнмейн, үрелип баксыраарынга чедип турар.

Н. ХОЙЛААРАН.

Кукурузачылар

Эрзин районнуң «Коммунизмче оруқ» көдээ ажыл-агый артелинде Б. Серен удуртқан кукурузачылар звенозу бо чылын 205 гектар кукурузаны тараан.

Кукурузаның үнүжү эки. Ындыг болза-даа Тагилдиде тараан кукуруза шөлдүнге бок үнүштер көвүдээн турган. Звенонуң кежигүннери одуруглар аразын илииртеп, бок үнүштерни чулуп аштаар ажылды шудургу чоруткан. Ам ында 205 гектар кукурузаның бок үнүштери аштаттынган.

Н. ДАКАА.

Шефчилер

Ак-Туруг сес чыл школазының башкылары, ажылчыннары «УТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбырының Кара-Суг бажында сиген белеткээр бригадазынга дузалап, шеф ажылы кылган.

Шефчилер хөл кадыырлары-биле 2 гектар черниң сигенин кестирип, оон 4,5 тонна сигенни бөлүп, сараттаан.

М. ДАНЗЫН.

„Чодураа“ колхозта

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артелинин № 1 хову бригадазының тараажылары дүжүт ажаап алыышкынынга чедир мал чеминиң белеткелин дүргедедир дээш шудургу ажылдап турарлар. Июльдуң ийиги чартыында 70 гектар черниң сигенин кескеш, 600 центнер эки шынарлыг сигенни сараттаан. Сигенчилерден эштер Х. Кара-оол, Д. Доспан-оол, Д. Белек-оол олар хүнде 40 центнер сиген сараттаар нормазын 80—120 центнер чедирип турарлар.

Д. ДӨМҮР.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң И. Б. Бучукай бригадирлээн сигенчилер бригадазы ам Арыг-Үзүү деп черде ажылдап турар. Бригадада машиналар, ажылчын аттар, ажылчын кужу тус-тус ажылдарда шыны-биле хуваттынган.

— Бистиң бригадавыс 1500 тонна сигенни белеткээр. Ам 300 тонна хемчеелдиг тос сараттарны тургузуп алдывыс. Ниитинин малынга чемнер белеткээриниң ажылында мурнакчылар хүн бүрүде-ле көвүдеп турар—деп, эш Бучукай чугаалап турар.

Таспаанчык Сарыг-оол, Александр Үзүй-оол, Хуурак Шоома олар тракторлар-биле сиген кестирер үлүүн хүн бүрүде үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

Тракторлар чоруй албас черлерни ийи аът машиналары-биле Чамзы Доспан-оол, Сат Достай-оол кестирип турарлар. Хөл кадыыры-биле сиген кезип турар звенода Эренчин, Тас-оол, Кызыл-оол, Мандырыя олар кызымакчай ажылдан, улуг-нормазын бүдүн чартык хуу күүседип келгеннер.

Ол ышкаш бөлдүрүкчүлер Донгак Даш-оол биле Донгак Кызыл-оол сараттакчыларның ажылын саадатпайн, шудургу ажылдап турарлар. Хөпээннекчилер Самгыр, Байыр-оол, Эртине Кара-оол, Төмүр-оол Сергей-оол, сараат салыкчылары Ондар Ортаа, Донгак Опак-Кара, Донгак Частып олар бригаданың чоргаарланыр кижилери болу берген.

Бо бригада Арыг-Үзүүнде шөлдериң сигенин ажаап дооскаш, Хөлчүк-Бажының улуг шыгынче кирер. Оон соонда кукурузаның болгаш өске-даа үнүштериниң ногаан массазын силостаар. Ниитинин малынга эки шынарлыг, четчир санныг чемнерни белеткээр дээш ажылдап турарларга моон дараазында одуруглар бараалгаттым:

Албанымдан шөлээлээштин,
көдээ чорааш,
Алаак кыдыы делгем шыкка
чедип келдим.
Кула малда дырбаап сөөрткен
бир-ле кижи
Кургай берген сигеннерни
бөлдүрүп тур.
Эрес кыстар хөпээн салып,
ырлашпышаан,
Эртип чыткан менче көрүп,
катыржыр-даа.
Аттыг оолчук ырлап келгеш,
дескинди,
Аргамчызы хөпээн дөзүн
куржай алды.
Амдыы оолдун сөөртүп келген
хөпээнин-даа
Айыырлардыг күдер эрдер
саглаш кылды.

К. КОНГАР-ООЛ.

Варшава керээзиниң киржикчилери чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Төп комитеттериниң бирги секретарьларының чөвүлел хуралының дугайында

ДЫҢНАДЫГ

Герман тайбың керээзин чарарынга белеткел-биле холбашкан айтырыглар талазы-биле Варшава керээзиниң киржикчилери чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Төп Комитеттериниң бирги секретарьларының чөвүлел хуралы август 3—5-те Москвага болуп эрткен.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Варшава керээзиниң киржикчилери чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилери киришкен. Азияның социалистиг чурттарының акы-дуңма партияларының төлөөлекчилери чөвүлел хуралга база киришкен.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери герман тайбың керээзин чарарынга белеткел-биле холбашкан даштыкы политиктиг болгаш экономиктиг айтырыглар талазы-биле санал-оналдың калбак солчулгазын кылган.

Герман тайбың керээзин чарарының болгаш аңаа үндезилээш Барыын Берлинде байдалды чогумчалыг болдурарының дугайында айтырыгның өйү шагда-ла келген болгаш ону шиитпирлээрин соңгаарладыр болбас деп, чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилери чаңгыс аай бодалын илереткеннер. Герман тайбың керээзин чарарын тодаргай эвес хуусааже соңгаарладыр чорук болза Европага, харын чүгле Европага эвес, өске-даа диптерге чаа дайынның айыылын күштелдиреринге сагыштыы-биле идигни бээри-дир дээрзи база демдеглеттинген.

Барыын талакы күрүнелер-биле дүгуруштунган, ийи герман күрүнелерни тайбың өзу-биле таарыштыр шиитпирлээр чорукту чедип алырынга бүгү хемчеглер-биле дөгүм дуза көргүзеринге боттарының беленин чөвүлел хуралдың киржикчилери илереткеннер. Герман тайбың керээзи болза дайын сөөлүнде Европага херек кырында тургустунуп келген байдалды быжыглап доктаадыр болгаш амгы герман кызыгаарларның өскерилбес болурун юридика талазы-биле көөр. Барыын Берлинде байдалды чогумчалыг болдурар, ийи герман күрүнелериң чоокшулажылгазынга база кады ажылдажылгазынга дээре эге үндезиннерни тургузар, Германияның бодунуң болгаш ол ышкаш Европаның бүгү-ле күрүнелериниң тайбың хөгжүлдезинге байдалды хандырар ужурлуг. Шак ындыг тайбың өзү-биле таарыштыр шиитпирлээр чорук чурттарның чаңгызынга-даа когарал чедирбес болгаш бүгү-ниити тайбынны камгалаарынче база быжыглаарынче херек кырында чүткүп турар бүгү кижилериң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар дээрзин чөвүлел хуралдың киржикчилери барымдаалаан.

Ийи герман күрүнелер-биле тайбың керээзин чарган таварылгада демилитаризастаттынган хостуг хоорай болур Барыын Берлин даштыкы делегей-биле бодунуң харылзаалаарын шаптыкталгаш чокка боттандырып болур дээрзин чөвүлел хуралдың киржикчилери чаңгыс сеткил-биле бадыткаанар. Социалистиг чурттарның чаңгызы-даа Барыын Берлинде туруп турар ниитилел тургузуун өскертир деп бодавайн турар. Барыын Берлинниң херектеринге холгаарлавас болгаш аңаа барып болур чорукту хандырары-биле идегелдиг болгаш үре-түүнелдиг магадылалдарны тайбың керээзин өзүгаар тывыскан турар.

Германияны тайбың таарыштыр шиитпирлээр чорукту боттандырарын бо чылын чедип алырынга чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилериниң чайгылыш чок шиитпирлиин чөвүлел хурал илереткен. Бир эвес барының талакы күрүнелер герман тайбың керээзин чарарындан ойталавышаан туруп бээр болза, өткен дайын дег айыылды үндүрер болгаш Европаның ол кезээнге байдалдың турум болурун хандырар тайбың керээни сонуургалдыг күрүнелер Герман Демократтыг Республика-биле чарар ужурга таваржыр апаар дээрзи чаңгыс үн-биле шиитпирлеттинген. Күргаг черниң, сугнуң болгаш агаарның делгемнеринге хамаарыштыр оон эргелерин кириштир Герман Демократтыг Республиканың дээп болбас эргелерин тайбың керээ база-ла шиитпирлин-биле камгалаар.

Айыттынган тайбың керээге үндезилээш, Барыын-Берлинде байдалдар аайлаттынып шиитпирлеттинген турар. Хостуг хоорай болур Барыын Берлин бодунуң бот-тускайлан хамаарышпас амыдыралы-биле чурттаар болгаш ГДР-биле чардынган турар дуторжулгаларга дүүштүр даштыкы талазы-биле шаптыкталгаш чок харылзажырының эргелерин ажыглаар ужурлуг.

Герман тайбың керээзин чарарын болгаш хостуг хоорай болур Барыын Берлинге хамаарышкан доктаалдарны кириштир, керээнин доктаалдарын сагыырын хандырар эргежок чугула даштыкы политиктиг болгаш экономиктиг бүгү-ле хемчеглерни белеткээрин чөвүлел хурал хамаарышкан чогуур органнарга даскан.

Чөвүлел хурал бүрүн чаңгыс эптин байдалынга эрткен болгаш делегейниң ийиги дайынының артыдыкышарын өзүгаар дээш социалистиг чурттарның чайгылыш чок шиитпирлиин көргүскен.

Бистиң көдээ Советте

Эрзин көдээ Совет эрткен чылдарга бодаарга, 1961 чылдың бирги чартыында организас-массалыг ажылын элээн экижиткен. Көдээ Совет үш катап болган сессиязынга 11 айтырыгларны, күүском хуралын он удаа чыылдыргаш аңаа 24 айтырыгны шиитпирлеп чугаалашкан. Көдээде улус өөредилгезин, кадык камгалалының, суур чаагайжыдылгазының ажылдарын экижидер талазы-биле айтырыгларны сессиялар шиитпирлээн, доктаамал комиссияларның ажылының дугайында илеткелдерни ийи удаа дыңнаан.

Депутаттар, актив ажылчы чоннарның ортузунга тускай ажылдарны чорудуп келгениниң түүнелинде, олар күрүнеге төлөөр үндүүрлерин 100 хуу күүседипкен, суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киришкен болгаш 600 ажыг ыышты тарып олурткан. Ортумак школаның септелгези доозулган, оттулар ыыштың хөй кезии школа чанында дүжүрүүнген, артканы ам удавас дөгере дажыглаттынган турар.

Ажылчы чоннарның массалыг хуралдарын күүском 4 катап чыылдырган болгаш партияның, чазактың чугула шиитпирлерин чонга таныштырган, ниитилелге ажыктыг ажыл кылырын күзевес, ажырымчы, маңгыстакчы өзү-биле амыдыраарын күзөөрлерге улур демиселди күштелдирген. Мурнунда каяа-даа ажылдавайн турган чамдык хамаатылар ам шупту ажылдап турар апарган. Чоннуң киирген 12 билдириишкиннеринге көдээ күүском чогуур үезинде харыыларны берген, хамаарышкан чамдык айтырыгларның талазы-биле хемчеглерни алган. Чон ортузунга 5 катап лекцияларны база организастаан. Эрзин суурнуң чурттакчылары барык шупту солунларны чагыдып алган.

Хөй уругларны төрөөн болгаш кижизиткен иелер 2900 рубльдин дузаламчызын алган. Көдээ Совет дузаламчы тыпсыр чоруктуң хемчеглерин саадтапайн чорудуп келген. Тос иелер орденнер болгаш медальдар-биле шаннаттырган. Суурнуң эр, херээжен чону олурткан ыыштарны суггарар 2014 метр узун дурттуг буганы казып аштаан. Ажылчы чон 2 школаның, 3 интернаттың база столоваяның септелгезин барык доосканы. Кижи эмнелгезиниң бажыңының септелгези база доосту берген.

Көдээ Советтиң 20 депутаттарының 15-ži боттарының кылган ажылының дугайында соңгукчуларга отчёттарын берген. Депутаттар С. Дүгер, М. Севээлей, Ч. Мөнге болгаш оон-даа өскелер чон ортузунга танылыгланы калбарткан болгаш организастыг ажылдарны чорудуп келген. Депутат С. Севек райпонуң сапык даараар цегиниң ажылчыны, онаашкан ажылының нормазын ай, квартал санында 150—200 хуу күүседип турар. Депутаттар соңгукчуларның чагыларын күүседир дээш эрээн боттуг хемчеглерни алган. Чижээ, олар школаның чаа столоваязының түдүүн доостурган, Сарыг-Бүлүң бугазының ашталгазын организастаан. Күүском 5 кудумчу комитеттерин тургускан. Көдээ Совет кудумчу комитеттерин дамчыштыр чоннуң хуралдарын эрттиргилээн болгаш чонга тайылбыр ажылын калбарткан.

Моон-биле чергелештир Культура бажыңының ажылында четпестерни чайладыры негеттинип турар. Чурттакчыларның шагда-ла көрүп каапканы эрги кино-чуруктарны катап-катап чонга көргүзүп турарга черле солун эвес. Кино көргүзер, танцы болур боордан башка Культура бажыңынга лекциялар, илеткелдер, солун концерттер, айтырыг, харыы кежээлери болбайн турар болгаш оон-даа өске массалыг ажыл кончуг ховар.

Культура бажыңының ишти арыг-шевер талазы-биле чогуур негелдезинге чедир тургустунмаан. Оон септелгези чоокку үеге чедир эгелевейн келген, оттулар ыяжы белеткеттинмейн турар. Культура бажыңының автомашиназы кандыгдаа хыналдада чок, оон чолаачызы туралаан-на черинче оон-биле хуузунда ажылын кылырынче колдаан. Бо черниң «ГАЗ-69» деп чиик машиназын чолаачы Кузнецов кажан хүлээп алган үезинде шуут үреп каан. Чоокка чедир-ле ол машина үрелик хевээр. Культура бажыңының ажылын экижидеринче көдээ Совет бодунуң талазындан тодаргай хемчеглерни албайн турары четпес. Ажылчы чоннарның кижизидилгезинин, культура-массалыг ажылдың одаа—культура бажыңының ажылынче улуг кичээнгейни салыры онза негеттинип турар. Көдээ Советтиң амгы үеде эң чугула сорулгазы болза, ажылчы чоннарга СЭКП-ниң Программазының төлевилелин таныштырар, өөредир болгаш чугаалажып көөр талазы-биле боттуг ажылды чорудары болур.

К. ӨЛЗЕЙ,
көдээ күүскомнуң даргазының оралакчызы,
Эрзин район.

КЫЗЫЛ ТУКТУГ ФЕРМАДА

ЧУРУКТА: *Кулузуннуң төп сүт-бараан фермазының ажылдакчылары эштер В. Бородулина, Б. Ооржак, Н. Оюн, Л. Куюков (фермаының бригадири), Н. Малышева, Т. Соловьева, К. Оюн, В. Чащина.*

Фотолары А. БЕГЗИНИИ.

Таңды районнуң «Элегес» совхозунуң Кулузуида сүт-бараан фермазы чеди чылдың үшкү чылының баштайгы чартыында сүт саалдазын көвүдедир талазы-биле областка дээре түүнелдерни чедип алган. Чартык чылдың түүнелинде ол ферманың күш-ажылчы коллективи саар инек бүрүзүнден-не 1206 килограмм сүттү саап алган.

СЭКП-ниң ам болур XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка эң дээре көргүзүглерни чедип алганы дээш үстүнде ферманың коллективинге СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Шудургу күш-ажылы-биле чаалап алган тугун холдан салбас дээш бо хүннерде улам күжениишкинниг ажылдап турар ол ферманың коллективиниң ажыл-ижинин дугайын мында парлап турар.

Чедиишкинни кижилер шиитпирлээр

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка бистиң совхозтуң Кулузунда сүт-бараан фермазының ажылчыннар коллективи күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле киришкеш, чеди чылдың үшкү чылының баштайгы чартык чылында сүт саалдазын көвүдедип, бүдүрүкчү күш-ажылга көскү чедиишкиннерни чедип алган. Чартык чылда ферманың коллективи бир саар инектен-не 1206 килограмм сүттү саап, социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Совет кижилериң чазгай чоруунга материалдыг чаагай үүлдү бүдүрүп турар саанчыларның, инек кадарчыларының, бызаа ажаакчыларының бүдүрүкчү күш-ажылын СЭКП обкомундан болгаш облкүүскомдан бедик үнелеп, ферманың ажылга эп-найыралдыг, кылган ижинге соруктуг коллективинге фермалар аразында шилчип чоруур Кызыл тукту тывыскан.

Күш-ажылга чедиишкинни хамыктың мурнунда кижилер шиитпирлээр болгай. Кулузун фермазының коллективинин шилчип чоруур Кызыл тукту чаалап алырын баштайгы эвлечгеде ол ферманың хоочун мурнакчы кижилери—улуг саанчы Валентина Васильевна Чащина, саанчылар Валентина Бородулина, Ооржак Бичикпаа, Мария Верещагина, инек кадарчызы Оюн Көңзулак, бызаа ажаакчызы хоочун Оюн Манганак олар боттарының күш-ажылы-биле хандырганнар. Үстүнде ады үнген мурнакчылар чылда алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш күш-ажылга улам соруктуг ажылдап, өске ажылдакчыларга үлегер-чижек бооп турарлар.

Амгы үеде ферманың ажыл-амыдыралында эң харыысалгалыг үе—сиген белеткели түлүктевишаан. Бо хүннерге чедир мында 100 мың тонна сиген кестинген, 600 тонна силос салдынган. Бо көргүзүглер дорт чугаалаарга дыка куду. Ынчангаш совхозтуң сигенчилериниң ажыл-үүлезинге ферманың коллективи дуза кадарын улам күштелдирер ужурлуг. Сиген белеткелиниң куду темпилиг чорун турары-биле кады ферманың саанчылар коллективинде бодунуң аргаларын четче ажыглавайн, харын-даа онаглыг ажылынга улуг күжениишкин чокка ажылдан турар ийи-чаңгыс кижилер бар бооп турар дугайын ыыттавайн барып болбас. Чижээ, мурнунда чүгле совхозка эвес, харын өөрү боласка ат-сураа алдаржыр турган Фая Оюн сөөлгү үеде ажылынга чалгаа ажылдап, харын-даа тура-хөөн чок байдалын көргүзүп турарын ажыы-биле чугаалаар херек. Бир эвес тура-хөөннүг ажылдаар болза комсомолчу Фая Оюн ажылга кежээ, кызымак саанчы болгай.

Бүгү совет улус ышкаш бистиң совхозтуң ажылчыннары, бо ферманың ажылдакчылары төөгүлүг хүннерде—СЭКП-ниң чаа Программазының, чаа Уставының төлевилелдери парлалгада үнүп келген үеде ажылдап, чурттап турарлар. Төрөөн Коммунистиг партияның ол төөгүлүг документилери-биле ферманың коллективи ханы таныжып, бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң боттуг Программазын партийжи мерген угаан-биле өттүр көрүп, айыткан чаа Программаның төлевилелин сеткил-сагыштың ханызындан өөрүшкүлүг хүлээп алгаш, ону өөренип турарлар.

Г. ЮРТАЕВ,
совхозта парторганизация секретары.

Магаданчыын

Көдээниң бөдүүн саанчызы кижи мен. Кижи төрелгетеннің чыыткылаңчак келир үези—коммунизм тургузуушкунунуң бистиң чуртувуска шиитпирлеп турар алдарлыг чеди чылдың үшкү чылында бүгү совет кижилер ышкаш база-ла күжениишкинниг, кызымак ажылдап тур мен. Менде быжыглаттынган саар инек бүрүзүнден-не 2500 кг сүт саап алыр хүлээлгемни күүседир дээш хүнде-ле быжыглаттынган инектеримден ортумак саалданы 160—170 литрден черле кудулатпайн турар мен.

Бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң амыдыралчы, боттуг программазын тодарадып айыткан СЭКП-ниң чаа Программазының база чаа Уставының төлевилелдерин парлапкан үе, ол ышкаш «Восток-2» космиктиг корабль-биле октаргай делгеминче Совет Эвилелиниң хамаатызы ужудукчу-космонавт, барып-барып бистиң Сибирь чурттуг Герман Степанович Титовтуң кижи төрелгетеннің төөгүзүнде кестүп көрбөөн маадырлыг чоруу чер-делегейде дыңналы бергени бөдүүн ажыл-ишчи кижиниң сеткил-сагыжынга өөрүнчүг болгаш магаданчыг-дыр. Советтер чуртунуң оглу—Герман Титов космиктиг корабль-биле октаргайны 17 ажыг катап дескиндир ужутканы—ол дээрге магаданчыг болгаш кайгамчык чедиишкин-дир! Ынчангаш совет эртемнин, техниканың ол улуг чедиишкинин сеткилимниң ханызындан улуг совет чонум-биле кады өөрүп, байырлап тур мен.

М. ВЕРЕЩАГИНА,
саанчы.

Мог аг чок ишчи

Кежээки саалда эгелээр ырак мурнунда-ла Бичикпаа угбай сүт-бараан фермазының төвүнге чеде берген. Чазык шырайлыг, чүве чугаалаанда болган чок-ла хүлүмзүрүш кынныр, ол угбай ажылга үргүлчү эртежик чедип кээр.

Төп сүт-бараан фермазы селбегер-селбегер көк талдар, адыраш ногаан бүрүлерлиг хадыңнар колдай үнген черде. Аңаа саалда бооп турда чеде бээримге саанчылар Бичикпаа Соржуевна биле Валентина Васильевна Чащина аразында хөөрежип чугаалашкан олурлар.

— Валентина Васильевна, шөлээлеп аттаныптар дей бердиңер бе? —деп, Бичикпаа Соржуевна эжинден айтыра-дыр.

— Ийе, эртен шөлээлеп чоруптар мен. Профэвилелиниң ажылчыннар комитединден курорт баар путёвка берген ийин—деп, Валентина Васильевна өөрүшкүлүү-биле харылаалаш бир-ле чугула чүвениң дугайын бодап келген ышкаш шинчилиг апаргаш ыыт чок барды.

— Дуржулгалыг саанчывыс силерни чоктатпайн шудургу ажылдаар бис. Сагыш човаванар, Валентина Васильевна, эки дыштанып алырынарны күзедим — деп, Бичикпаа Соржуевна ферманың улуг саанчызының сагыжында өйдүккен үүлдү билип, эндег чокка чугаалаан.

— Ындыг деп бодадым-даа. Бистиң ферманың саанчы бүрүзү онаглыг ажыл-үүлезинге сен ышкаш могаг билбес кежээ болур ужурлуг —деп, Валентина Васильевна сеткил ханыышкынныг, саанчының күш-ажылынга чоргаарланып мактап кагды.

Бичикпаа Соржуевна Ооржак болза бо ферманың хоочун саанчызы. Ол сөөлгү чылдарның дургузунда солукчу саанчы кылдыр ажылдап келген. Солукчу саанчы болуру ындыг белен эвес. Чүге дээрге инектер солчуп турар, оларның аажы-чаныы дүрген биле тыртып аптар дуржулгалыг, ажылга чажам дивес кежээ кижи-ле ол ажылды кылып шыдаар. Шынап-ла Бичикпаа Соржуевна ажылга кызымак, байлак дуржулгалыг, амыдыралга төлептиг, эш-өөрүнге эптиг-эвилең кижи.

Алдарлыг чеди чылдың үшкү чылында саанчы Бичикпаа Ооржак бир саар инектен-не 2500 кг сүт саап алыр социалистиг хүлээлгени алган. Бо чылын ол солукчу саанчы турганындан үргүлчүнүң саанчызы болу берген. Хоочун саанчыда 21 инектер быжыглаттынган. Чартык чылдың түүнелин өзугаар алырга, Бичикпаа Соржуевна бодунуң кызымаккай күш-ажылы-биле мурнакчыларның одуруунда чеде берген. Чартык чылда бир инектенне ол 1352 килограмм сүттү саггаш, областың Хүндүлел самбразынга кирер хүндүлүг эргени чаалап алган.

Б. ТҮЛҮШ.

Бызааларым семис

Совхозтуң төп сүт-бараан фермазындан бо чазын 58 баш бызааларны хүлээп алган турдум. Ынчан олар күш-шыдал киргелек, деңгилдези арган бызаалар түрган үүве.

Чаш малдың күш-шыдал киреринге кол үүл болза оларның ажаалда-тежээлдезин чогуурр-биле организастаары болур. Ынчангаш баштайгы үеде бызааларга чылыг сугга шыгыдып каан көжелээн тарааны берип, оларның суггарылгазын шын чоруткан мен.

Бызааларымның ажаалдазын, ылаңгыя чайгы одарладыышкынын сагыш салыңгыр чорудуп турган, оларның чайгы үеде семиртилгезин чедип ал шыдаан мен. Ам мээң бызааларымның семирээни кончуг, даштындан көөрге дүктери силиг, мага-боду биче болдурга дег улуг чаагай. Чаш малдың семиртилгезинден оон хөр кыш ажары база улуг хамаарылгалыг. Ажаалдамда турар бызааларымның дүн-хүнде өртүмак деңзи немелдезин бөгүнгү чедип алдынганындан кудулатпас дээш бүгү аргаларны, бүгү курлавырларны ажыглаар мен.

Ч. Монгуш,
бызаа ажаакчызы.

Хүлээлгени күүседир

Совхоз бүдүрүлгезиниң чугула адырларының бирээзи — мал ажылынга ам он дөрт чылдарның иштинде үзүктел чокка ажылдап, бистиң совхозтуң экономиказының хөгжүлдезинге эвээш-биче-даа бол бодумнуң күш-ажылчы үлүг-хуумну киирип турар мен. Ниитилелге ажыктыг кылдыр ажылдаары, чурттаары дег улуг аас-кежик чок болгай.

Төөгүлүг чеди чылдың үшкү чылында база-ла саанчылап ажылдавышаан мен. Менде 22 саар инектер быжыглаттынган. Чеди чылдың үшкү чылы эгелеп турда, бистиң фермаың саанчылары бүдүрүлге хуралынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни сорук киришкиннинг ап турганнар чүве. Назы-хар талазы-биле элээн дөгүй берген-даа бол, мен өөрүмден тудакчок хүлээлгени алган мен.

Саар инек бүрүзүнден-не 2500 килограмм сүттү саап алыр хүлээлгени дидими-биле алгаш, эткен сөскө ээ болур дээш шудургу ажылдап киришкен мен. Чартык чылдың иштинде карак-кызыл күш-ажылымның түүнели өөрүнчүг болган: саар инек бүрүзүнден-не 1417 килограмм сүт сагдынган. Ол чедиишкиним ачызында Тыванның бүгү малчыннарының бо чылын болган Наадымынга киржир аас-кежиктиг болган мен.

Бистиң улуг Төрөөн чуртувустуң амыдыралында төөгүлүг бо хүннерде—СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилели радиода чарлаттынган, солунларда парлаттынган, ол төөгүлүг документини бүгү совет кижилер сеткил ханыышкын-биле хүлээп ап, чугаалажып көрүп турар үеде бодунуң онаглыг ажылын улам-на шынарлыг, улам-на бүдүрүкчүлүг кылыксаазы кээр-дир. Алган хүлээлгемни Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 44 чыл оюн таварыштыр ажыр күүседиримни төрөөн Коммунистиг партиямның XXII съездизинин бүдүүзүнде хүлээнип ап тур мен.

В. ЧАЩИНА,
улуг саанчы.

Кадарчыдан база хамааржыр

Чай болза чылдың магалыг үези. Ынчан хоолулуг оът-сиген, сүт-суггат элбек болур чүве болгай. Ынчангаш бир-тээ совхозтуң сүт-бараан фермазының инек кадарчызы малчын кижи болганында, кадымда инектериң семиртилгезинче, оларның сүдү хөй болуруче улуг сагыышты салып турар мен.

Чайгы үеде инектерни одарладының чурумун сагыыры чугула. Мен инектеримни эртенгиниң беш шакта одарладып үндүргеш, эртенги саалда мурнунда суггара тыртып каар кижи мен. Ынчаарга инектериң сүткүрү шору бооп чүве. Кончуг изиг хүннерде инектерни хем кыдыы, девээлиг черлерге, суг чанында черлерге кадарып, чаъстыг хүннерде хову черлерге, шынаа-шөлдерге одарладыр. Инектериң шынарлыг одарлар-биле хандыртынган турарын чедип алыр херек.

Инектериң чайгы үеде сүткүр болурун чедип алырынга хүндүсү кадаттан аңыда оларның дүнеки кададын чорудары база эргежок чугула. Кежээки саалда доозуланганын соонда кезек дыштандырган, инектерни дүнеки одарлаашкынче сүрүп чоруптар. Дүнеки одарладыышкынның үезинде инектерни чүм оът-сигениг черлерге кадарып, оларның дыштанып улуурунга таарымчалыг байдалды тургузарын чедип алган мен.

Мээн кададымда 130 саар инектер бар. Оларның кададын мындыг янзылыг организастап турарым сүт саалдазын элбекшидиринге эки салдарны чедирип турар. Ынчангаш саанчыларның хөй сүттү саарынга кадарчының ак-сеткилдиг күш-ажылы база улуг дузаны чедирер.

К. ОЮН,
инек кадарчызы.

Оруум тыва бердим

1960 чылдың февраль — мээн ажыл-амыдыралымга кажан-даа утпаан дүрбас. Ынчан эң-не баштай саанчылап кирген үем ол чүве. Ынчаарда бүдүн дүн, хүннүң иштинде түгле 16—18 килограмм-на сүттү саап турдум. Ол дыка-ла куду көргүзүг ышкажыл. Ынчан кижиниң ана ыызы келир, берге турду. Инектерге мен-даа чанчыгын чадажып, оларым-даа менээ хөөнү чок ышкаш турганнар.

Мындыг берге үеде менээ үнелиг сүмени бистиң ферманың улуг саанчызы Валентина Васильевна Чащина берген чүве.

— Дыка мунгарава, дүнмам. Инектериңни бодуңга чанчыктырып ап шыдаптар сен. Өөрүп бистер дуза-лаар бис.

Бо сөстер үнелиг-ле болган. Элээн болганда чаа ажылга оруум тыва берген мен. Менде быжыглаттынган инектеримниң аажы-чаңын биле бо-рип, олардан элбек сүттү саап ап турар апарган мен.

Чеди чылдың үшкү чылының баштайгы чартык чылында менде быжыглаттынган 22 инектериң бирээзинден-не 1167 кг сүттү саап ап, багай эвес чедиишкиннг болдум. Ол болза бир инектен-не 2500 кг сүт саар хүлээлгемни күүседиримче шиитпирлиг базым болган.

СЭКП-ниң чаа Программазының, чаа Уставының төлевилелдерин парлап чарлапкан бо хүннерде күш-ажылга улам сорук киришкиннг ажылдап тур мен. Төрөөн Коммунистиг партиямның ам болур XXII съездизинге алдар кылдыр калбарган чарышка төлептиг киржин, чылда алган хүлээлгемни хуусаа бетинде күүседир дээш эрестиг ажылдаар мен.

В. БОРОДУЛИНА,
аныяк саанчы.

Хүннүң хөй сүт дээш

Нина Кармалитова бистиң фермаың эң аныяк саанчыларының бирээзи. Саанчылаар ажылга ол чоокта чаа ажылдап кирзе-даа, хүлээнген ажылга тура-соруктуун көргүзүп турар апарган. Ферманың мурнакчылары — В. Чащинаның, Б. Ооржактың үлегери-биле Нина сорук-киришкиннг ажылдаан, ылаңгыя эрткен июль айда мурнакчы саанчы болу берген.

Бодунда быжыглаттынган инектериңден Нина Кармалитова 180—190 литр сүттү доктаамал күжениишкиннг темп-биле хүнүн саап ап келген. Аныяк саанчының ол көргүзүү фермаың сурагдыг саанчыларының көргүзүглериниң тудак чок бооп турар.

Л. КУЮКОВ,
бригадир.

Совет эртемниң кылганы чаа маадырлыг чоруу бүгү делегейни магадаткан

ВЕНА. (СЭТА). Парлалганың австри агентилели (АПА) «Восток-2» деп чаа совет октаргай кораблин салып үндүрген дугайында СЭТА-ның дыңнадыын дамчыткан. АПА ужудуушкуннуң чоруп турар дугайын, космонавтың байдалының дугайын үргүлчү дамчыдып келген.

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Швециянны-биле 9 шак 30 минута турда швед телеграф агентилели майор Титов олурган «Восток-2» деп корабльди Совет Эвилелинде чедиишкинниг салып үндүрген дугайында дыңнадыгны дамчыткан. Космонавтың байдалы эки, ужудуушкун санап каанынга чоок орук-биле үргүлчүлеп турар деп дамчыткан.

БУДАПЕШТ. СЭТА-ның корреспондентизи А. Семеновтуң дамчыдып турары болза: майор Титовтуң олурганы «Восток-2» деп чаа совет октаргай кораблин Совет Эвилелинде салып үндүрген дугайында СЭТА-ның дыңнадыының соонда дораан-на Венгрияның ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң ол чаа чедиишкининиң дугайын билген. Венгр радио, бодунуң дамчыдылгаларын соксаткаш, ол чаа үүлүг дыңнаткан. Бо чаа үүл ол дораан-на дүрген тараан, октаргайда ийиги совет кижи ужудуп турар дугайын радиону безин дыңнаваан кижилер билип алган.

ПАРИЖ. (СЭТА). Медон хоорайның районунда туруп турар француз обсерватория «Восток-2» деп совет октаргай кораблинден дамчыткан медээни хүлээп алган.

Франс Пресс агентилелдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, медээлер Парижтин-биле 10 шак 05 минута турда хүлээп алдынгылаан, ол үеде совет корабль черни долгандыр бодунуң ийиги ужудуушкунунуң үезинде француз найысылалдың кыры-биле ужудуп эрткен. Тускай эртемниглер космонавт Титовтуң үнүн каш удаа тодаргай дыңнаан.

БУХАРЕСТ. СЭТА-ның корреспондентизи К. Кравченконуң дамчытканы:

Майор Титовтуң башкарып чорууру «Восток-2» деп чаа октаргай кораблин Совет Эвилелинде салып үндүрген дугайында өөрүшкүлүг медээ Румын Улус Республикага доп-дораан тарай берген. РУР-нуң бүгү радиостанциялары СЭТА-ның дыңнадыын дамчыткан. Румынияның ажылчы чоннары совет өңнуктериниң бо тиилелгезин магадаан болгаш оларга изиг байырын чедирип турарлар.

Бухарестиниң машина тудуунуң заводунуң чыын эптээр механиктиг цегиниң эптекчизи коммунист Николае Виволарунуң чугаалаганы болза: «Совет улустуң бо шылгарангай чедиишкиннге кончуг-ла өөрүп тур мен. Бо дээрге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чаа Программазының боттанылышкынындыр. Бо улуг чедиишкиннер-биле холбаштыр ажылчыннарга, инженерлерге болгаш эртемденнерге, бүгү совет кижилерге бүгү сагыш сеткилимниң ханызындан байыр чедирип тур мен. Октаргайже орукту салып турар эрес-дидим совет космонавт майор Титовка мээң ханы хүндүткелимни дамчыдып берип көрүңер. Бистерге, ажылчыннарга тайбың херек. Оон ужурунда Совет Эвилели октаргай делгемин шинчилээрин тайбың сорулгалар-биле чорудуп турарын билип алыры коңчуг-ла өөрүнчүг болуп турар-дыр».

ВАРШАВА. СЭТА-ның корреспондентизи Г. Киселевтуң дамчыдып турары:

Ужудукчу-космонавт Герман Степанович Титовтуң олурганы «Восток-2» деп чаа октаргай кораблин Черниң спутнигиниң оруунче үндүрген дугайында, октаргайны шиңгээдип алыр талазы-биле Совет Эвилелиниң чаа шылгарангай чедиишкининиң дугайында Москвадан өөрүнчүг медээ Польшаның бүгү булуңнарынга космиктиг дүргедээшкин-биле бир дөмей тарай берген. Варшавачылар ол дугайын трамвайларның доктаар черлеринде, солун садыглаар киоскилерниң чанында, чер болганда чугаалажып турар. Польшаның радиозу болгаш телевидениези боттарының дамчыдылгаларын ол болуушкунга тураскаал болдурган.

Польшаның астронавтика ниитилелиниң секретары Ольгерд Вольчектиң чугаалаганы болза: «Майор Титовтуң олурганы «Восток-2» деп корабльди октаргайже салып үндүрген Совет Эвилелиниң чаа кайгамчыктыг шенелдезиниң дугайын зажок улуг өөрүшкү-биле билген мен. Октаргайже совет кижиниң чаа ужудуушкуну болза, октаргай делгемин шиңгээдип алыр талазы-биле ССРЭ-ниң чайыннанчак чедиишкинин херечилеп турар-дыр. Чедиишкиннерден чедиишкинче барып турары магалыг-ла-дыр! Польшаның астронавтика ниитилелиниң төлөөлекчизи болур мен чаа тиилелге-биле холбаштыр совет улуска сагыш сеткилимниң ханызындан байырымны чедирип, сылдыстарже баар орукторга чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг болурун күзедим».

Варшаваның ажылчыны — тудугжу Ян Понарскийниң чугаалаганы болза: «Совет кижи база катап октаргайда! База бир магалыг улуг тиилелге. Чырыткылыг келир үеже — коммунизмче бар чыдар чурттуң база бир эрес-маадырлыг чоруу. Төөгүлүг документилер; СЭКП-ниң Программазының төлевилели, СЭКП-ниң Уставының төлевилели, совет космонавт Титовтуң эрес-маадырлыг чоруу — бо болза, бир тудуш үүл-дүр. Ону социализм болгаш коммунизм дээр».

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның «Джодвелл бэнк» дээр обсерваториязының эртемденнериниң бөгүн медеглээни: «Восток-2» деп октаргай кораблинден ийиги совет ужудукчу-космонавтың чугаазын дыңнаар аргалыг болган бис дээн.

ОСЛО. СЭТА-ның корреспондентизи В. Вавиловтуң дамчытканы:

Майор Титовтуң олурганы «Восток-2» деп совет корабльди салып үндүрген дугайында өөрүшкүлүг медээ бүгү Норвегияга ол-ла дораан дүргени-биле тараан. НТБ дээр норвег телеграф бюрозу ол чаа үүлүг бүгү норвег солуннарының редакцияларынга доп-дораан дамчыдып берген. Норвег радио октаргай кораблин салып үндүрген дугайында СЭТА-ның дыңнадыының тодаргай допчулалын дамчыткан.

Ослонуң университединиң профессору Юхан Фогтуң корреспондент-биле беседазынга чугаалаганы: бо болза чүвени хайындырып үндүрген болуушкун-дур. Бо дээди чергези-биле сонуурганчыг. Октаргайга ужудуушкун үр үеде үргүлчүлээш доостур дээни биргиээлчегде магалыг-дыр. Ону Герман Титовтуң дидим болгаш эрес-маадырлыг кайгамчыктыг чоруу болур деп чугаалаар ужурлуг.

Эрес-маадырлыг космонавка эң изиг байырымны болгаш Черге аскежиктир өөп келиринге күзөөшкинимни чорудуп тур мен.

Норвегияның эртемнер академиязының секретары Кнудсенниң биске чугаалаганы болза: бо дээрге тоолда чүве ышкаш кылдыр сагындырар-дыр! Октаргайже совет кижиниң кайгамчыктыг ужудуушкуну сагышка артып калыр болуушкун болур-дур. Бо болза совет эртемниң чаа тиилелгези.

Норвегчилер Совет Эвилелиниң хамаатызы майор Титовтуң ужудуушкунун четтикпейн хайгаарап турган.

ЛОНДОН. СЭТА-ның корреспондентилери А. Меликяниның болгаш П. Стениннiң дамчытканы:

Лондон хайнығын үнген. Совет космонавт Г. С. Титовтуң октаргайда ужудуушкунунуң дугайында чугаалар чер болганда дыңналып турар. Автобустарда, метроларда болгаш парктарда англичаннар ол магалыг чаа үүлдүң дугайын хайныышкыныг чугаалажып эгелээн. Лондоннуң радиозу Черни долгандыр орукче кижиниң ийиги ужудуушкунунуң дугайында СЭТА-ның дыңнадыын бүгү чуртка тараткан. Рейтер агентилели бодунуң дамчыдылгазын «чаңныг» деп дамчыдып, Совет Эвилели иштинде кижилиг ийиги октаргай кораблин салып үндүрген дугайын дыңнаткан. Ол минуталарда агентилел ол ужудуушкун-биле холбашкан дыңнадыларны колдуунда дамчыткан. Оон өске бүгү чаа үүлдерни ийиги планга киирген.

Планеталар аразында харылзаалардың англи ниитилелиниң оралакчы президентизи Кеннет Гэтлэнд: «Шылгарангай чаа үүл. Орус эртемденнер октаргайны шинчилээр талазы-биле боттарының программазын чедиишкиннг боттандырып турар» деп сөстер-биле «Восток-2» деп корабльди салып үндүрген дугайында чаа медээни уткаан.

Совет Эвилелиниң бо чаа чедиишкининиң дугайын тайылбырлап көрүңер деп, совет корреспондентиниң дилээн ёзугаар Гэдлэндиниң медеглээни болза: иштинде кижилиг ийиги октаргай кораблин салып үндүрген чорук эртемде кайгамчыктыг бурунгаар базым болгаш чоокку үеде Айны долгандыр база эң ырак хемчэлдиг черже кижиниң ужудар дугайында планнарын боттуг болдуруп турар.

«Джодвелл бэнк» обсерваториянның директору, сураглыг англи эртемден Бернард Ловеллдың медеглээни: «Восток-2-ниң» чедиишкини болза, Гагаринниң ужудуушкунунуң үргүлчүлели болур болгаш совет эртем, техниканың хөгжүдезиниң бедик деңнелиниң чаа чайыннанчак көрүлдези болур».

Пресс Ассошиэйшн агентилелдиң эртем тайылбырлакчызы, совет кижиниң ийиги октаргай ужудуушкунунуң дугайын тайылбырлап турган, мынчаар медеглээн: Совет Эвилели октаргайның шинчилээриниң программазын чайгылыш чок болгаш бүзүрелдиг күүседип турардыр. Майор Гагарин бүрүн деңзи чок байдалче шилчиир чорукту болгаш хемчэлинден ашкан аажок улуг үүрге-чүүктү кижи принцип талазы-биле шыдажып үнер деп чүвени көргүскен.

Ам ийиги космонавт — майор Титовтуң мурнунда тургустунган сорулга болза, ол деңзи чок байдалды элээн үр үениң дүргузунда шыдажып эртери болгаш ажылдарның эң делгереңгей программазын күүседири болур.

БЕРЛИН. СЭТА-ның корреспондентизи К. Саввиниң дамчытканы:

ГДР-ниң миллион-миллион хамаатылары майор Герман Титовтуң олурганы «Восток-2» деп корабльди Совет Эвилелинде салып үндүрген дугайын, өөрүшкүлүг чаа медээни республиканың радиостанциялары бүгү чуртка тараткан. Радиостанциялар совет эртемниң болгаш техниканың бо чаа маадырлыг чоруунуң дугайын дыңнадыр дээш боттарының дамчыдылгаларын соксатканнар .«Восток-2» деп корабльди салып үндүрген чорукту октаргайже кижиниң ханылап киреринiң оруунга чаа аажок улуг базым кылдыр ол далаштыг дамчыдылгаларда үнелеп көрүп турар.

Профэвилелдериниң Магдебургта, Шверинде болгаш Котбуста болуп турар округ конференцияларының төлөөлери ийиги совет корабльдиң ужудуушкунунуң дугайында медээни диңмиттиг адыш часкаашкыныбиле, «Ура!», «Алдарлыг совет улус делгерезин!» деп лозуннар-биле уткаан. Хостуг немец профэвилелдериниң каттыжыышкынының президиумунуң бежигүнү болгаш Магдебургта профэвилел конференциязының ажылында киржип турар инженер Брейкерниң медеглээни болза: «Бо эртем, техниктиг маадырлыг чорук СЭКП-ниң Программазындан үндезилеттинген».

Берлинде герман-совет найыралдың Төп бажыңының директору Л. Бернериниң совет корреспондент-биле беседазынга чугаалаганы болза: «Восток-2» деп корабльди чедиишкиннг салып үндүргени болгаш оон мурнунда салдынган сорулгаларының планныг күүседези — совет эртемниң аажок улуг артык күштүүнүң болгаш анаа эвес ылаптыының чайыннанчак херечизи болур. Совет улустуң мурнунда тургустунган коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг программазының сорулгаларының күүсеттинерiнге быжыг болгаш боттуг үндезин бар дээрзинге чер бөмбүрзээнiң бүгү кижилерин бо база тодаргайыбиле бүзүредип турар-дыр.

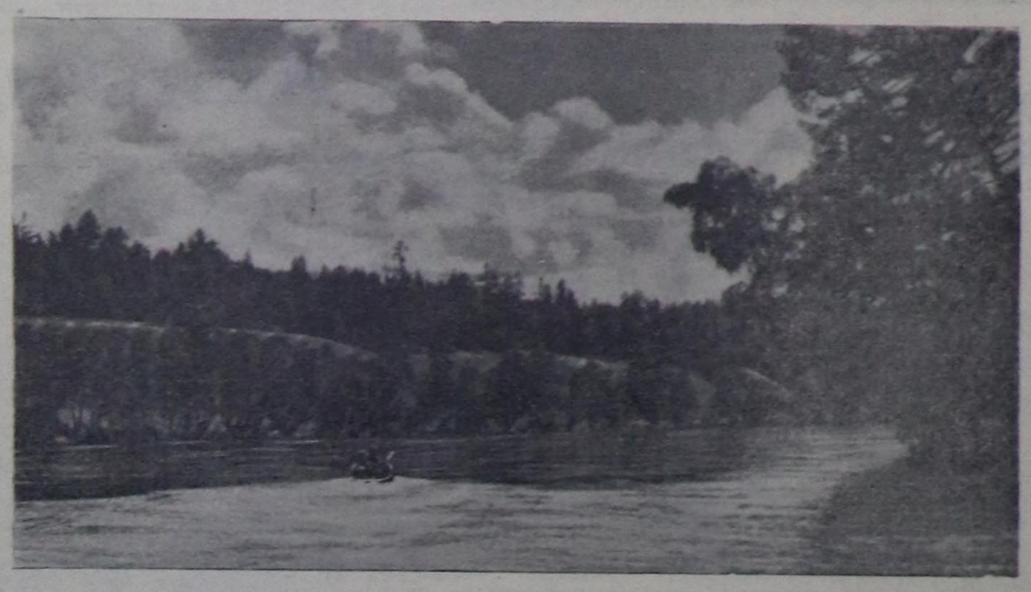

Улуг-Хемниң бажының бир адыры Тожу райондан эгелээн. Ында оон суу шапкын болгаш кыдыглары чараш чурумалдыг. Олап хеме-биле чоруптарга кижини чаа-чаа чараш черлер манап турар. Сактырга, чурукчулар чурузун дээш, бодунуң чаражын көөргедип чыткаңзыг.

ЧУРУКТА; Тожуда Улуг-Хем.

Фотозу С. Феоктистовтуу.

„Амыдырал катап эгелээр“ КИНО

Эрика Шенк биле Рудольф Грубер олар Дилем дээр бичии хоорайжыгаштың ортумак школазынга өөренип турганнар. Төрээн школазынга кады өөренип, хөглеп тура олар боттарының келир үеэнiң дугайын бо-ла чугаалажы бээр турганнар. Оларның күзел-бодалы: эки өөренип, эртем-билигни чедип алгаш, чонунга, төрээн чуртунга ажыктыг чүвени кылып, аңаа төлептиг бараан болуру.

Школачы уруглар аразында суг өтпес ындыг найыралдыг-даа бол, оларның ада, иелери аразында көрүшпес, ажыы-биле чугаалаарга, шуут өжөөннешкек үзелбодалдыглар. Ынчаарга ол ада, иелериң аразында өжөөннешкек болу бергениниң үндезин барымдаалары мындыг: фашистиг Германия үезинде доктор Шенк бир улуг өмнелге черинiң кожай өзи чораан, ол хуу өнчүге хан-дамырындан шуут бердинген, ол дээш дүн-хүн чок сагыш аарып чоруур, ынчангаш Герман Демократтыг Республикада чаа амыдыралдың овур-хевиринге ол хөңнү чок. А. Рудольфтуң адазы Грубериң амыдырал-чуртталгазы Германияга фашизм тертиидеп турган чылдарда нацистер-биле кадыг-чидиг демиселге эрткен. фашист идегеттер-биле демиселге ол бодунга болгаш бодун долгандыр турар кижилерге шынгыы негелделиг, кадыг-шынгыы кижи кыдыр каңналган. Ол өскеи дарлаарынга, хуу-өнчүзүрек чорукка дириг кара хөңнү чок. Герман Демократтыг республиканың үезинде ол ортумак школа директорлай берген болгаш чаа амыдырал дээш чаныш-сыныш чок демиселди боттандырып турар. Ынчангаш директор Грубер доктор Шенктиң хуу-өнчүзүрек үзел-бодалынга көңгүс таарышпас. Демги докторнуң уруу-биле оглунуң найыралдажы бергениниге ынчангаш оон хөңнү чок.

Ол ынчап турда доктор Шенк Барыын Германияже көжүп чоруй барган. Оон уруу Эрика адазын эдерип чоруптар ужурга таварышкан. Өнүүү Рудольфтан, өөрү—школачылардан, башкылардан, төрээн школазындан Эрика адазының албадалы-биле чарылган. Барыын Германияга докторнуң ажыл-херээ сагыш ышкаш бүтүүн. Капитал-хөреңгизи болгаш капиталистиг оранда хөреңгитеннер-биле харылзаазы чок ол «кызыл» докторну Барыын Германияда кым-даа ажылга хүлээп алырын күзеөөн. Ол аразында Эрика биле Рудольф аразында чугаалажып, ужуражы бээри эки хүннүң дугайын кончуг күзеп турганнар. Ынчап тура олар ужуражы бээр аргалыг болганнар-даа. Эрикага ужуражы берген, Рудольф кайгаан; ол уруг ында амыдыралга таарыныш, харын даштыкы хевирин безин өскертип, бодун ап чоруур байдалын бир янзы кылып ап четтигишкен болган. Уругнуң ажычанының багай талаже өскерлиринге журналист болуксаан Бенно, төрел угбазы болгаш долгандыр турар өске-даа кижилер салдар чедирген. Амдыында чүвенiң алыс утказын ожаарып билип ап шыдаваан Эрика Барыын Германияда амыдыралдың чүгле даштында хөглүүнге, чүгле даштыкы чайыннанчаанга алзыпкан.

Барыын Германияда чурттай берген Эрикага ужуражы чораан, Рудольф поездиниң чоруур шагындан озалдааш, ол хүн чаныр кээп шыдавайн барган. Бо дугайын оон адазы билип каан, медээжок хорадаан. Школа директору Грубер оглун элээн үеде школадан үндүрүптерин чедип алган. Рудольф оон ажылчыннарбиле кады ажылдап эгелээн. Адашкылар бот-боттарын ам-даа билишкелектер. Адазы оглунуң Эрикага ёзулуг ынакшыл бергенин, ол бөдүүн кыста дайзын болур өске сеткил чок деп чүвени ол ур-ле билип ап чадаан.

Кижиниң ёзулуг өңнүү берге үеде билдинер деп чоннуң чугаазы бар. Ол ылап-ла шын. Доктор Шенк ол-бо черлерге ур-ле үениң иштинде ажыл дилеп тып чадашкаш, адактың сөөлүнде бундесверниң шериг госпиталынга кудуку ажылга кирип алыр. Ынчан Эрика часкаан артар ужурга таварышкан. Барып-барып ынчан Эриканың саатталы бергенiн биле дыртып каан, демги Бенно уругдан хая көрүү берген. Ынчап Эрикка дыка-ла берге байдалга таварышкан.

Мындыг берге байдалга таварышкан Эрика Рудольфче чагаа бижип чорудушкан. Чүвенiң ужурун ылап билгеш, Рудольфтуң адазы оглунга Эрикаже доп-дораан хаптарын сүмелээр. Ол аразында Эрика бодунуң амызынга четтинер орадаажыышкыныы кылган. Ынчалза-даа Эриканың амызы камгалаттынган. Амыдыралында эң берге, ол шиитпирлиг өйде Эрика Рудольфтың чедип кээринге дыка идегээр. Шынап-ла, ынчан Рудольф өңнүү—Эрикага дузалажыры-биле кымны-даа мурнай чедип келген. Оон эгелээш Эриканың ёзулуг амыдыралы эгелээр.

Бо кинофильмни Герман Демократтыг Республиканың «ДЕФА» деп киностудиязы бүдүрүп үндүрген.

Б. ТҮЛҮШ.

ҮДЕЛГЕ

Эртенги хүк Хун-Көрбестиң дагларының артында баккылап келири билек, орук чоруксаан ол дуне үйгу безин удуваан оолдар, уруглар школа херимниң иштинде хейде-ле дуврел, кижизидикчи башкыдан хөйле айтыыглар салып турганнар. Ол болза Кара-Хаакта школа назы четпээн уруглар бажыңының доозукчулары—бо чылгы бирги класска өөренир 14 уруглар-дыр. Уруглар бажыңына кижизиттинген уруглар школага өөренiриниң чаңчылдарын маңаа шиңгээдип ал келген болгаш бо чайның дүргүзүнде бирги класска белеткелди кижизидикчи башкылар Майя Романовна Ковалец болгаш Тамара Степановна Фединаның удуртулгазы-биле эрткеннер. Ол үениң дүргүзүнде 14 кижи шуптузу чуруп, ужуктуң, кезектерiн шийып, кыска чугааларны болгаш шулуктерни чугаалап өөренип алганнар.

Оларны манап турар—Кызыл-Арыгның школа назылыг Уруглар бажыңынче үдеп турганы ол. Автобузу чедип келгениниң дугайында медээ школа херимниң иштинге тарай берген. Бичиишчиг чуктешкилерлиг ооларны, ойнаарактарын туткулаан уругларны директор эш Д. Даранга баштаткан башкылар, уруглар ажаакчылары, ажылдакчылар байырлажып үдээннер.

О. НАМЧЫЛАК.

ЧАЗАЛГА

Бо чылдың август 6-да үнген № 186 (4976) «Шын» солунуңуң 3-кү арнында «АКШ-тың чазаанга Совет чазактың нотазы» деп үүлдүң ийиги колонказының 2-ги абзазынын бирги домаан «Бир эвес барыын талыкы күрүнелер болгаш ГФР-ниң чазаа доктаамал медеглеп турары ышкаш, Германия-биле тайбыңның керээзинге ат салбас болза, ындыг керээге олар чоокка атты салыр апаар дээрзин нотада айыткан» деп номчуур.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Бешки килдис» — 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда: (биче залга) «Буруу шаптырганнар» (1-ги сериязы)—4.30, 6.30, 8.30 шактарда: (кинохроника залынга): «Угаазылал чок чорукка удур угаазылал»—3.40, 5.40 7.40 шактарда;

«КАА-ХЕМ»: —«Чоон-чүкче он базым»—11.15, 1.15, 3.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»; «Чалыы назын дугайында чугаалар»—1, 3.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Дүжүүшкүн»—5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» «Диңмирээшкиниг дуне»—2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

ДЕЛЕГЕЙ КЕЛИР ҮЕНИ БОДАП, ДЕҢНЕП КӨРҮП ТУРАР

(Делегей байдалының допчулалы)

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелин делегей эң-не боттуг сонуургал-биле таныжып турар. Бүгү делегейниң үнелелин бо хире улуу-биле хайныктырган болгаш бистиң бүгү бөмбүрзээвиске, бодалдарның сеткил-күзелдин бо хире улуг овур-хевирин тургускан өске документини бодап тывары берге. «Чүс чылдың ийиги чартыының эң чугула документизи», «Кайгамчык улуг перспективалар», «20 чыл программазының сорулгазы — амыдыралчы эң бедик деңнел болур» деп улуг эгелер даштыкы солуннарда хөйү-биле парлаттынып турар.

Программаның төлевилели акыдуңма социалистиг чурттарда улуг сорук кириишкинниг көдүрлүүшкүнү болгаш өөрүшкүнү болдурган. Совет Эвилелиниң коммунистериниң Программазында бижиттинген кайгамчык улуг сорулгаларда боттарының чоокку келир үезин социалистиг чурттарның улустары база көрүп турарларын ол чурттарның парлалгалары онзалап демдеглеп турар. Аңаа холбаштыр солуннар болза СЭКП-ниң Программазының төлевилелиниң ханызы-биле интернационалчы мөзүүн демдеглелээн. «Хостуг, дең эргелиг болгаш аас-кежиктиг чөптүг ниитилелдиң дугайын, акы-дуңмалышкы ёзунуң болгаш гуманизмниң ниитилелиниң дугайын кижилер муң-муң чылдар дургузунда бодап келген. Ам ол ниитилел бистиң мурнувуста тургустунуп турар-дыр деп, «Нейес Дейчланд» солун бижээн. Үлетпүрну болгаш көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге холбашкан бодунуң тодаргай сорулгаларын улам-на улуг көдүрлүүшкүнүг шиитпирлээр дээн бодунуң чуртунуң ажылчы чоннарының интернационалчы хүлээлгезин Чехословакияның «Руде право» солуну демдеглээн. «Ынчангаш бүгү делегейниң коммунистиг шимчээшкининге, социалистиг лагерьге хамааржылга-биле холбашкан бодувустуң интернационалчы хүлээлгевисти эң-не эки күүседир бис—деп, солун медеглээн.

Социалистиг чурттар, бүгү делегейниң коммунистиг шимчээшкини Программаның төлевилелин изии-биле үүлдүргүнүп, Коммунизмниң улуг документизи кылдыр ону хүлээп көрүп турар.

Колониализмден чоокта чаа хосталгылаан болгаш хамаарышпас эргени чаалап алган чурттарда улус чон ол төөгүлүг документини аажок улуг сонуургал-биле хайныышкынныг номчуп турар. Бурунгаар кандыг аргалар-биле хөделип кирзе эки болурун ол чурттарда хөй-хөй кижилер бодап турарлар. Материалдыг болгаш культурлуг чаагай үүлдериниң элбекшилиниң ниитилелин, аас-кежиктиг кижилерниң ниитилелин тургузарының боттуг аргаларының барын Программаның төлевилелинде дидими-биле, делгереңгей-биле болгаш быжыг бүзүрелдин-биле көргүзүп турар. Бо үениң ол улуг документизин октаргайны шиңгээдир талазы-биле совет чедиишкиннерге деңнеп көөр дээн билдингир күзелди хөй-хөй тайылбырлакчылар илередип турар. СЭКП-ниң Программазының төлевилели «утка-бодалының талазы-биле октаргай ракеталарындан болгаш корабльдеринден тудак чок дидим болуп турар» деп индий солун «Амрита базар Патрика» демдеглээн. Ынчаарга совет эртемниң болгаш техниканың аргык күштүүн совет кижилериниң кайгамчык мергежилин бүгү делегейге көргүскен ол корабльдер ышкаш Программаның төлевилели база-ла ол хире боттуг болуп турар.

Бүгү диптериниң кижилериниң угаан-бодалынга Программаның төлевилелиниң чедирип турар салдары буржуаз парлалганы күштүү-биле дувуреткен. «СЭКП-ниң Программазының төлевилелинге кичээнгейни ам бүгү делегей салып турар» дээр дугайын «Нью-Йорк таймс» солун ундарап демдеглээн. «Халас чемненилге, халас транспорт—ол бүгү чаңгыс салгалдың үезинде болур-дур»—деп Лондоннуң «Дейли геральд» солуну кайгап бижээн.

Кремль бодунуң оптимистиг медеглелдеринге бисти шагдан бээр өөредип турган болза-даа, бо Программаны номчуурга баш катап-ла дескинип эгелээр-дир...» деп, француз солун «Монд» миннип демдеглээн.

«Атинаики» деп грек буржуаз солун болза, «планнаттынар чедиишкиннериниң-даа, тыпсыр чаагай үүлдериниң-даа талазы-биле Программа шынап-ла сагышка аажок улуг үүлдери киирип турар» дээр дугайты дүвүрээшкин болуп турар деп бижээн. «Санкэй Симбун» деп япон солун ол дүвүрээшкин-биле холбаштыр «чаа Программа нейтралдыг чурттарга болгаш кошкак хөгжүлделиг чурттарның күрүне системаларының соңгулдалары чоруп турда, оларның улустарынга салдарын чедирип болур» дээр дугайты чугаалап турган.

Бүгү улустарга тайбыңны, күш-ажылды, хосталганы, дең эргени болгаш аас-кежиин бадыткан турар Программага кырып-чөнүп калган капиталистиг делегей чүүү-даа удурланыштыр тургузуп шыдавас. Шынында капитализм, чижээ, оон чөленгиижи — Каттышкан Штаттар улустарга чүү саналдан болурул ынчаш? Үүгле президент Кеннединиң чоокта чаа идип үндүргени чепсегленишкинни эңдере бүдүрериниң программазын саналдаан эвес деп бе. Эрткен чылдың июльда турганындан бо чылдың июльда 1.140.000 ажыл чоктар хөй болган чоруктун дугайын чоокта чаа илеткээш, АКШ-тың күш-ажыл министри Гольдберг болза президентиниң чарлап үндүргени шериг программазы ажыл чоктаар чоруктун айтырын чымчадырынга кандыг-бир чергези-биле дузалап болур» дээр «идегелин» илергейлээн. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери «тын алыр бөлүк» дээр, ынчалза-даа эрткен үеде оларның тынын албаан, ам-даа тын ап шыдавас шериг программазынга база катап илдирттинип турарлар. Ынчаарга АКШ-та бүдүрүлге аргаларының 20 чыгам хуузу (а чамдык адырларда 40—50 хуузу-даа) ажыглаттынмайн база үш-дөрт чыл бүрүзүнде-ле чурт болза иле сорбуларны—хоозураан ажылчын суурларны, хоорайларның ажылчы чоннарының, фермерлериниң ядыы-түрүгү өг-бүлелерин артырып турар экономиктиг аарыглыг самыралдарга таваржып турары факт болгай.

«Совет Эвилелиниң тускай сорулга-бодалгалыг, шыңгыы болгаш сырый каттышкан ниитилели-биле чарышка Американың амгы туруп турары ышкаш байдалдыг чурт, тодаргайларга, национал сорулгазын ышкынган ындыг чурт тиилеп болур бе деп, төөгүчү кижи—менден айтырар болзуңарза, «чок» деп, силерге харылап бээр мен деп ССРЭ-ге турган америк элчин Джорж Кеннан медеглээнден бээр элээн үе эткен. Кеннан болза дипломат эвес, төөгүчү болуп чугаалап тур мен деп баш удур сагындырган. Капитализмниң күш чогун, улус чоннуң алыс күзел-соруунга тааржыр, ону баштап шыдаар «национал сорулгаларны» идип үндүрериниң оон харык чок болганын миннип хүлээгени-биле ол чорук элээн үнелиг.

Өске-даа капиталистиг «мурнакчы» делегейде байдалдар оортан база ла дээредевес. Олар боттарының «национал сорулгалары-биле мактаныр шыдавас. АКШ-тың, Англияның, Францияның болгаш Барыын Германияның даштыкы херектер министрлери шериг белеткелдерин улам калбартырының планнарын НАТО-нуң чөвүлел хуралынга чугаалажыры-биле ам Парижта чыылганнар. Ынчангаш ол чурттарның «национал сорулгалары» илези-биле милитарисчи мөзүлүг болуп турар. Эндере чепсегленишкин деп чүү болурун кончуг эки билир улус чонну ындыг сорулгалар хандытпас. Чүгле сөөлгү хүннерде Францияда хлеб, эзт, ногаа, чимис болгаш аъш-чемниң өске-даа продуктуларының өртээ улгаткан дугайында, Англияда автобустарның, метронуң болгаш демир оруктуң хөлезизи аартаан база Барыын Европаның өске-даа чурттарында амыдырап чурттаарының үнези улгаткан дугайында дыңнадыглар киргилээн. Англия ам экономика болгаш саң-хөө талазы-биле шыңгыы кризисте туруп турар, чурттуң чагырыкчы бөлүктери ол кризистиң аар-берге үүргезин ажылчы чоннарның эктинге чүдүрерин бодап турарлар. Чурттахчы чоннуң калбак кезектериниң күсели-биле шыңгыы камналганы планнаарын англи чазак төлевилеп турар. «Дейли геральд» солуннуң айыылзынын медээлээни болза: «Англи чазак чүгле камналганы, кызыгаарланыышкынны болгаш кичээнгиишкинни саналдап болур аргалыг апарган ындыг өйде, 20 чылдың планында Хрущевтуң кыгырыглары хевээр артып турар. Ол дидим чорукту, үргүлчүнүң калбартыышкынын саналдаан. Делегейниң өске чурттары мындыг удурланышкак чорукту демдеглеп турарлар».

Шынап-ла Совет Эвилелинге коммунизмни тургузарының сорук киирикчи Программазының ындында, өлүп турар империализмниң күш чок чоруу каракка онза тодазы-биле көстүп турар. СЭКП-ниң Программазының төлевилелинче хөме халдап турган империализмниң талалакчыларының өжүгүп, өжээн хараан чоруу оон-биле тайылбырлаттынар. Ол документиниң аажок улуг политиктиг салдарын кошкадыр дээш реакцылыг буржуаз пропагандистер кандыг кажар аргаларны хереглеевейн турар дээр боор! Олар чамдыкта Совет Эвилелиниң чедиишкиннерин болгаш болдунар аргаларын кандыгдаа байдал-биле бичеледирин орадашпышаан, программаны «боттанмас үүл-дур» деп чарлап-даа, чамдыкта мырыңай сыр дедир байдалче шилчип, Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг лагерьниң соксаал чок өзүп турар күчүзү-биле билии четпес кижилерни коргудуп эгелеп-даа турарлар. Коммунизмни тургузарының программазынга сонуургалды кошкадыр, оон сорулгаларын хажыдар, оон боттанырынга чигзиниишкинни өөскүдер дээш олар элээн «нарын» аргаларны база хереглеп турарлар.

Мөлүүтлелдиң капиталистиг системазының чамдык камгалакчылары болза боттарынга өске амыдыралды бодавас кылдыр капитализмниң араатанзыг ёзу-чурумунга ынчаар чаңчыгып калганнар. Ажык-кончаа сүрер дээш бойдусту өскерилбес хоойлу болур деп чарлаарынга-даа олар белен болуп турар. «Нью-Йорк пост» солунда Маркис Чайлдс болза Америкада туруп турар «хуу шаңналдың системазы ышкаш ындыг система Совет Эвилелинде чок деп айыткаш, СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде көрдүнген улуг сорулгаларның чедип алдынар аргазынга чигзиниги өөскүткен. Америк хайгааракчы болза чазыйчилби араатан—капиталистер, помещиктер, спекулянтылар, олчажык сурукчулери чокка социалистиг ниитилел канчап болдунарын бодунуң билбейн турарын номчукчуларга бүзүредирин шыңгыы ораладашкан. Социалистиг ниитилел чогум-на харын социал дарлалдан болгаш капитализмниң таваржып турары аарыглардан хосталганының ачызында аажок улуг базымнар-биле бурунгаар хөделип бар чоруурун Чайлдс бодап шыдаваан, база билир хөөн чок болган. Оон ада чуртчузу, «Күш-ажылды, көдээ ажыл-агыйны, үлетпүрну, бойдустуң байлактарын, кижилерниң билиглерин, бойдуска кижиниң эргезин ажыглаары, бай-шыдалгыр болгаш культурлуг амыдыралды бүгүдеге хандырар төлээде, ажылчы чоннарның ол бүгү чаагай үүлдерин ажыглаары,—өске кижи төрелгеттенге совет революцияның башкылап турар кичээли ол болур» деп, бижээн улуг чогаалчы Деодор Драйзер ол чорукту эки билген.

Коммунизмниң улуг документизин делегей чугаалажып көрүп турар үеде, ам Драйзерниң ол сөстериниң чугулазын кандыг дээр боор! Делегей ону бодап, деңнеп турар. Оон үзел-бодалы келир үеже, бодунуң чыруктызы-биле СЭКП-ниң Программазының төлевилели хереллендирген кижи төрелгетениниң аас-кежиниң ол бедик чадазынче угланган.

И. ЛАПИЦКИЙ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйының 23-35, көдээ ажыл-агый килдизиниң 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01316. Чагыг № 1646. Культура эргелелиниң типографиязы.